

**Neformaliojo
suaugusiųjų
švietimo
įgyvendinimas šalies
regionuose**

TYRIMO ATASKAITA

Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įgyvendinimas šalies regionuose

TYRIMO ATASKAITA

Vilnius, 2020

Nacionalinis švietimo NVO tinklas, Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija, 2020

Tyrimą atliko: Alina Petrauskienė

Irena Žemaitaitė

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Parengta įgyvendinant projektą „Naujoji švietimo paradigma konkurencinėmis sąlygomis“ (projekto kodas: 10.1.2-ESFA-K-917-03-0011), finansuojamą iš 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 10 prioriteto „Visuomenės poreikius atitinkantis ir pažangus viešasis valdymas“ Nr. 10.1.2-ESFA-K-917 priemonės „Visuomenės nepakantumo korupcijai didinimo ir dalyvavimo viešojo valdymo procesuose skatinimo iniciatyvos“.

Turinys

Įvadas	5
1. Kokybinio tyrimo metodologija	7
2. Kokybinio tyrimo rezultatai	9
2.1. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įgyvendinimo sudėtingumas	9
2. 2. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo – suaugusiųjų mokymosi įgyvendinimo perspektyva	25
Išvados	38
Rekomendacijos	40
Priedas	47

Įvadas

Lietuvoje, kaip ir pasaulyje, vis labiau suprantama, kad mokymasis yra viena iš svarbių ir būtinų priemonių, padedančių žmogui būti sąmoningu savo paties veiklos tvarkytoju, valstybės raidos dalyviu, regiono piliečiu, galinčiu veiksmingai prisidėti prie tvarios kaitos, ekonominės ir socialinės pažangos¹. Mokymosi galimybių plėtotė, švietimo paslaugų priartinimas prie kiekvieno asmens yra politinis veiksmas, grindžiamas pamatine nuostata – pagarba individui, jo gebėjimams kurti savo ir artimųjų gyvenimą bei pareiga padėti tai daryti kuo geriau. Mokymosi visą gyvenimą sistemos plėtotė ne tik padeda užtikrinti suaugusiųjų saviraiškos ar asmeninių ugdymosi poreikių tenkinimą, tačiau turi reikšmingą įtaką ir visos valstybės ekonominei, socialinei, pilietinei pažangai. Suaugusiųjų mokymosi svarba pabrėžiama Europos Sąjungos (ES) ir Lietuvos švietimo dokumentuose. Svarbiausi suaugusiųjų švietimo tikslai visam Europos regionui apibrėžti strategijoje „Europa 2020“, Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategijoje (ET 2020) (2010) ir Europos suaugusiųjų mokymosi darbotvarkėje (2011). Lietuvos siekiai šioje srityje išdėstyti Valstybės pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ (2012), Valstybinėje švietimo 2013–2022 metų strategijoje (2013), Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatyme (2014) ir Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi 2016–2023 metų plėtos programoje (2016).

Per trisdešimt nepriklausomybės metų Lietuvos švietimo institucijos, nevyriausybinių organizacijos (toliau – NVO) nemažai nuveikė, siekdamos sudaryti galimybes suaugusiųjų mokymuisi ir paskatinti suaugusiuosius mokytis, didindamos mokymosi prieinamumą, tobulindamos galimybes derinti mokymąsi, darbą ir šeimos gyvenimą. Tačiau Europos Komisijos 2019 m. paskelbtais švietimo ir mokymo stebėsenos Lietuvoje duomenimis, tik 6,6 proc. 25–64 metų amžiaus suaugusiųjų buvo įgiję mokymosi patirties per pastarąsias 4 savaites, o ES vidurkis yra 11,1 proc.² Suaugusiųjų švietimo

¹ Zuzevičiūtė V., Teresevičienė M. *Suaugusiųjų mokymasis. Andragoginės veiklos perspektyva* Kaunas: VDU, 2008.

² https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/et-monitor-report-2019-lithuania_lt.pdf

svarba šiuolaikinėje visuomenėje bei nuolat atnaujinamų empirinių žinių šiuo klausimu poreikis ir nusako šios srities tyrimų aktualumą.

Yra atlikta nemažai empirinių tyrimų įvairiais suaugusiųjų švietimo klausimais: apie neformaliojo suaugusiųjų švietimo būklę ir gyventojų bei darbdavių požiūrį į suaugusiųjų švietimą (2005 m.), suaugusiųjų švietimo organizavimą savivaldybėse (2006 m.), atliktas kokybinis tyrimas apie mokymąsi visą gyvenimą ir jo rezultatyvumą (2007), atlikta neformaliojo suaugusiųjų mokymosi sampratų analizė mokymosi visą gyvenimą kontekste (2011); atlikta net keletas tyrimų apie trečiojo amžiaus universitetų Lietuvoje situaciją ir plėtros gaires (2012; 2014, 2018 m.)³, neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi koordinavimą savivaldybėse (2017), neformaliojo suaugusiųjų švietimo būklę savivaldybėse (2018). Tačiau pasigendama gilesnio požiūrio (kokybinių tyrimų) į neformaliojo suaugusiųjų švietimo paslaugų kokybės problematiką, neformaliojo suaugusiųjų švietimo paslaugų teikimo kokybės kriterijų diegimą bei realaus socialinių partnerių, veikiančių neformaliojo suaugusiųjų švietimo srityje, tarp jų ir NVO, dalyvavimo prielaidas.

Nagrinėjamo klausimo aspektu formuluojamas probleminis klausimas – kaip šalies regionuose įgyvendinamas neformalusis suaugusiųjų švietimas?

Tyrimo objektas – neformalusis suaugusiųjų švietimas savivaldybėse.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti suaugusiųjų neformaliojo mokymosi savivaldybėse situaciją ir plėtros perspektyvas, remiantis subjektyvia atsakingų savivaldybių darbuotojų patirtimi.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti suaugusiųjų neformaliojo švietimo poreikius ir jų tenkinimą.
2. Išryškinti suaugusiųjų neformaliojo mokymosi prieinamumą.
3. Išskirti suaugusiųjų neformaliojo mokymosi programų kokybės vertinimo įgyvendinimo perspektyvą.
4. Suformuluoti neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtros rekomendacijas.

³ <https://www.kpmc.lt/kpmc/tyrimai-ir-apzvalgos/suaugusiuju-svietimas-2/>

1. Kokybinio tyrimo metodologija

Tyrimo metodologija

Tyrimo metodologijos pasirinkimą lėmė tyrimo tikslas. Kokybiniam tyrimui atlikti pasirinktas fokus grupės metodas. Kaip pažymi mokslininkai (Morgan, 1996, Rupšienė, 2007; Kardelis, 2016⁴; Žydžiūnaitė, Sabaliauskas, 2017⁵), fokus grupė tinkama, kai tikslas yra suprasti požiūrių, nuomonių skirtumus; atskleisti įtaką darančius veiksniai; išgirsti įvairias nuomones, idėjas; surinkti informaciją; padėti suprasti jau turimus kokybinius duomenis; išgirsti komentarus ar kalbą, kurią vartoja tikslinė grupė. Kaip teigia L. Rupšienė, „grupinės diskusijos metodas – giluminio interviu metodas, kuriame dalyvauja 8–12 tarpusavyje sąveikaujančių informantų, svarstančių visiems dalyviams įdomią problemą, sąveika padeda dalyviams išsakyti savo nuomones, reaguoti į kitų nuomones, kelti savo klausimus ir atsakyti į kitų dalyvių klausimus, stebint ir klausantis kitų“ (Rupšienė, 2007, p. 132). Fokus grupės metodas ypač tinka skirtingoms patirtims aptarti, atskleidžiant pasirinkto elgesio priežastis, numatant probleminės situacijos tobulinimo galimybes ir t. t. Metodas ypač vertingas, nes dirbant diskusijų grupei, vieni dalyviai kelia klausimus, kiti pateikia atsakymus, ir taip užtikrinamas naujų idėjų ir nuomonių generavimas pasirinkta tematika (Rupšienė, 2007)⁶.

Tikslinė tyrimo grupė

2014 m. priimto Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatymo (TAR 2014-07-22, Nr. 10429) 8 str. 2 d. įpareigoja savivaldybes parengti suaugusiųjų neformaliojo švietimo ir tęstinio mokymosi veiksmų planą ir skirti jo įgyvendinimo koordinatorių. Tyrime dalyvavo 10 Lietuvos neformaliojo suaugusiųjų švietimo koordinatorių iš skirtingų Lietuvos savivaldybių. Šie informantai buvo pasirinkti kaip asmenys, įgyvendinantys įstatyme apibrėžtas funkcijas, tenkančias savivaldybėms: koordinuoti, planuoti ir įgyvendinti suaugusiųjų neformalųjį švietimą ir tęstinį mokymąsi.

⁴ Kardelis, K. (2016) *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras

⁵ Žydžiūnaitė, V., & Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai*: vadovėlis socialinių mokslų studijų programų studentams. Vilnius: Vaga.

⁶ Rupšienė, L. (2007). *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.

Tyrimo etika

Visi fokus grupės dalyviai tyrime dalyvavo savanoriškai. Tyrimo dalyviams buvo trumpai ir suprantamai pristatytas tyrimas ir jo tikslas. Tyrimo dalyviai pasirašė informuoto sutikimo dalyvauti tyrime formą, patvirtindami, kad jie sutinka, jog tyrimo metu bus atliekamas garso įrašas, kad jų teiginiai gali būti cituojami, užtikrinant anonimiškumą ir konfidencialumą. Taip pat jie buvo informuoti, jog turi galimybę nedalyvauti tyrime. Atsisakiusių dalyvauti tyrime nebuvo.

Tyrimo duomenų analizės metodai

Duomenų analizės etape diskusijos įrašas buvo transkribuojamas. Duomenų transkripcijos rezultatas – tekstas. Duomenų analizei pasirinkta kokybinė turinio analizė – kūrybiškas mąstymo procesas siekiant iškoduoti tekste esančias prasmes, suvokti ir identifikuoti suaugusiųjų neformaliojo mokymosi savivaldybėse situaciją ir plėtros perspektyvas.

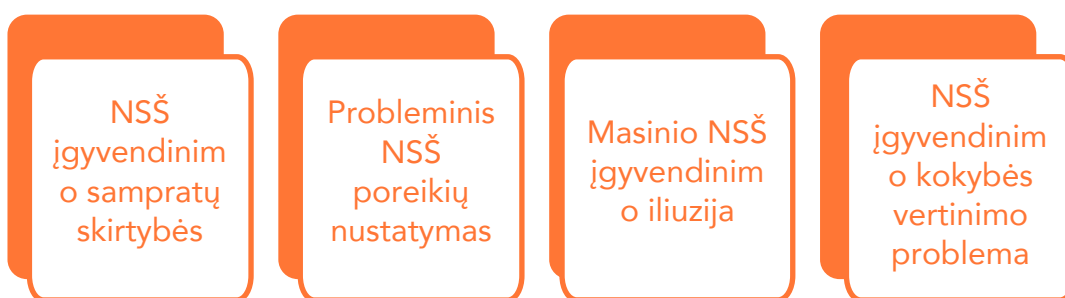
Teksto analizės etapai: nuoseklus duomenų skaitymas, pirminių elementų nustatymas, duomenų skaidymas į prasminius analitinius vienetus, šių vienetų suskirstymas į subkategorijas, kategorijų išryškėjimas bei turinio duomenų interpretavimas (Žydžiūnaitė, Sabaliauskas, 2017)⁷.

⁷ Žydžiūnaitė, V. ir Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai. Principai ir metodai: vadovėlis socialinių mokslų studijų programų studentams*. Vilnius: Vaga.

2. Kokybinio tyrimo rezultatai

2.1. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įgyvendinimo sudėtingumas

Tyrimo duomenų turinio analizė leidžia išskirti keturias neformaliojo suaugusiųjų švietimo (toliau – NSŠ) įgyvendinimo šalies miestų ir regionų savivaldybių bendruomenėse sritis, kuriose fokus grupės dalyviai – koordinatoriai – patiria sunkumų organizuodami ir įgyvendindami mokymus įvairioms suaugusiųjų grupėms (žr. 1 pav.).

1 pav. Suaugusiųjų mokymų organizavimo sunkumai

2.1.1. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įgyvendinimo sampratų skirtybės

Interviu duomenų analizė leido suformuluoti tris kategorijas, kurios parodo neformaliojo suaugusiųjų švietimo įgyvendinimo sampratų skirtybes – įvairovę, apimančią gyventojų grupių supratimą, skirtingą savivaldybių administracijų ir koordinatorių, politikų požiūrį (žr. 2 pav.).

2 pav. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įgyvendinimo sampratos

Fokus grupės dalyviai dalijosi pastebėjimais, susijusiais su **neformaliojo suaugusiųjų švietimo įgyvendinimo vertinimu kaip ne pirmosios svarbos paslauga gyventojams**. Anot tyrimo

dalyvių, savivaldybės vykdo teikiamų paslaugų kokybės vertinimo tyrimus apklaudamos gyventojus. Paslaugų tyrimo rezultatai X savivaldybėje parodė, kad NSŠ gyventojams yra „paskutinėje vietoje“.

„Pas mus buvo užsakytas prof. X tyrimas, vau, man buvo atradimas, apie teikiamų paslaugų kokybės rodiklių nustatymus X raj. Ir ką parodė tas tyrimas? Buvo pristatyta vietoje, buvo pristatyta, kad neformalusis suaugusiųjų švietimas tyrimo dalyviams (gyventojams) buvo paskutinėje vietoje.“

Kita vertus, viena tyrimo dalyvė abejojo, kad gyventojai, atsakydami į tyrimo organizatorių klausimus (*Ar Jūs dalyvaujate neformaliojo suaugusiųjų švietimo renginiuose?*), gali neturėti aiškaus supratimo apie NSŠ ir nežinoti, kaip atsakyti į pateiktus tyrimo klausimus, susijusius su paslaugų / renginių reikalingumu ir dalyvavimu juose. Tokią prielaidą fokus grupės dalyvė padarė stebėdama savo regiono gyventojų, dalyvavusių apklausoje, reakcijas – *„Triukšmas, juokas... gyventojai galbūt nesuprato klausimo...“*.

Trečia, savivaldybių administracija, atlikusi gyventojų apklausą ir priėmusi profesionalių tyrėjų – profesorių – išvadą, gauna žinią, kad *neformalusis švietimas gyventojams yra „paskutinėje vietoje“*.

„Kai pristatinėjo tyrimo duomenis profesoriai, meras man sako, Jonauskiene (pakeista), tas tavo neformalusis švietimas gyventojams yra paskutinėje vietoje...“

Tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad **NSŠ įgyvendinimas nėra aiškus ir politikams**. Anot fokus grupės dalyvių, švietimo politikai taip pat nežino, kas yra NSŠ ir kokias įgyvendinimo strategijas siūlyti <...> *jei politikos strategai nesupranta, kas tai yra neformalusis suaugusiųjų švietimas, nekaltant jau apie koordinatoriaus skyrimą...*

„... politikai nežino, kas yra neformalus suaugusiųjų švietimas...“

„Mes patikrinome švietimo komiteto narių supratimą (apie NSŠ), atrodo, kad nei vienas tų žmonių nežino, kas tai yra. Tai apie ką mes šnekame nacionaliniu lygmeniu...“

Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos požiūriu koordinatorius turi atlikti ministerijos NSŠ mokymų įgyvendinimo regionuose pagalbininko vaidmenį: „<...> aš prisimenu idėją iš ministerijos, kad koordinatorius iš principo neturi daryti įtakos, jis turi žiūrėti, kas vyksta. Jisai turi padėti (ministerijai)...“ Kita tyrimo dalyvė apgailestavo, kad jos savivaldybėje nėra etatinio darbuotojo, kuris (panašiai kaip jaunimo reikalų koordinatoriai) vykdytų NSŠ koordinavimo funkciją (<...> kad savivaldybėse turėtų atsirasti apmokami etatai NSŠ, tik su šita funkcija NSŠ koordinavimas, kaip ir jaunimo reikalų koordinavimui, taip ir čia). Iki šiol neaišku, kas yra atsakingas už koordinatorių veiklos regionuose kuravimą. Tyrimo dalyviai taip pat pastebėjo, kad Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos konferencijoje politikai NSŠ traktavo kaip profesinį švietimą, kuris turi būti įgyvendinamas regionuose rengiant darbininkiškas profesijas, nes „darbdaviai reikalauja darbininkų“.

„Buvau konferencijoje... Švietimo ministerija pasako – nesvaikit su savo NSŠ. Tai yra profesinis švietimas, ir viskas. Ir jūs su savo dainom ir šokiais eikit ir patys organizuokitės.“

Tačiau kiti tyrimo dalyviai sutarė, kad NSŠ yra iš bendruomenių iniciatyvos kylančios gyventojų grupių edukacinės ir užimtumo veiklos. Dar kiti pastebėjo atotrūkį tarp šalyje deklaruojamos NSŠ politikos (ir sampratos) ir realybės, susijusios su NSŠ įgyvendinimu regionų bendruomenėse („Man ta politika nesueina su realybe“), kai koordinatoriams tenka atsakomybė pateikti neaišku kuo pagrįstas ataskaitas apie vykdytus NSŠ renginius, mokymų dalyvius ir NSŠ paslaugų savivaldybėje teikėjus. Kita fokus grupės dalyvė pasidalijo patyrimu, kai jai nebuvo aišku, kaip atsakyti į Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos užklausas, raštus, negaunant aiškios informacijos ir konsultacijos iš atsakingų ministerijos darbuotojų.

„Paskui paskambina ir paklausia kažkokių ten ataskaitų apie kas, kur ir kiek žmonių dalyvavo mokymuose. Man ta politika nesueina su realybe. Trys metai, ir nėra jokio pasikeitimo.“

„Kaip atsakyti į ministerijos raštą ir dar suprasti, neaišku, apie ką tas raštas. Žmonės, kurie atsakingi už neformalųjį suaugusiųjų švietimą, nesugeba atsiųsti informacijos savivaldybių koordinatoriui...“

Analizuojant tyrimo duomenis išryškėjo, kad **neformalusis suaugusiųjų švietimas yra sunkiai suvaldomas veiklų chaosas**, koordinatoriams patiriant neaiškius, neapibrėžtus ir kartu „gerus dalykus“. Anot fokus grupės dalyvių, koordinatoriui reikėtų suprasti, priimti ir išgyventi chaosą, nes ne jo valioje viską suvaldyti ar sutvarkyti („šioje NSŠ srityje yra daug

chaoso ir labai daug gerų dalykų... tik kaip tame išgyventi, viskas būtų puikiai, norime dalykus sudėti, sutvarkyti, kas irgi gerai, mes čia kalnų nenuversime...“). NSŠ suprantamas kaip reiškiny, kuris tarsi pats savaime kinta keičiantis gyventojų kartai, jų poreikiams, interesams ir įgyvendinimo galimybėms („remiantis chaoso teorija, kad mes turime paprasčiau žiūrėti, procesai vyksta su mumis ar be mūsų“).

„<...> paskui viskas savaime išsirutulios <...> karta žmonių, kurie dabar gyvena, yra išeinantys į poilsį, yra ta postsovietinė, jie nenori, kad jiems kas nors ką nors organizuotų... Dabar mes vėl juos norime ištraukti iš namų, ne visiems reikia, kiti neturi poreikio... aš turiu savo gyvenimėlį, savo šeimą. Dabar ateina kita karta, karta, jau jie patys dalyvaus, galės nebūti jokių koordinatorių...“

Neformalųjį suaugusiųjų švietimą atskirose savivaldybėse koordinuojantys darbuotojai kiekvienais metais išgyvena nežinią dėl NSŠ planų finansavimo ir jų įgyvendinimo, nes tai priklauso nuo nuolat besikeičiančios valdžios sprendimų („šiais metais pas mus planai yra daromi, bet tu niekada nežinai, ko laukti iš besikeičiančios valdžios ar situacijos... Bus nebus finansavimas...“). Kiti tyrimo dalyviai remiasi nuosaikesne suvaldyto chaoso idėja, aiškindami NSŠ kaip iš dalies kontroliuojamą organizuotą procesą, kuriame žmogus siekia kūrybiškai įprasminti norus ir gyvenimą realiuoju laiku esamoje situacijoje ir vietoje. Koordinatoriai aptinka savo vaidmens įprasminimą ir turi lūkesčių, susijusių su jų veiklos kuravimo perspektyva.

„Na, ką reiškia neformalusis suaugusiųjų švietimas? Na, jis ir yra neformalus... Geras režisierius, ką nori, tą sugalvoji... na, kaip į tai pasižiūrėsi...“

„Gaila, kad to institucinio lygmens – skėčio, kuris kuruotų NSŠ, nėra... kad nėra kam pasakyti, nu, chebra, dabar ta kryptimi (judame)... O gi dabar ką susigalvojome patys, tą veikiamo...“

„ Dabar mes esame tokioje situacijoje, darome tai, ką galime padaryti.“

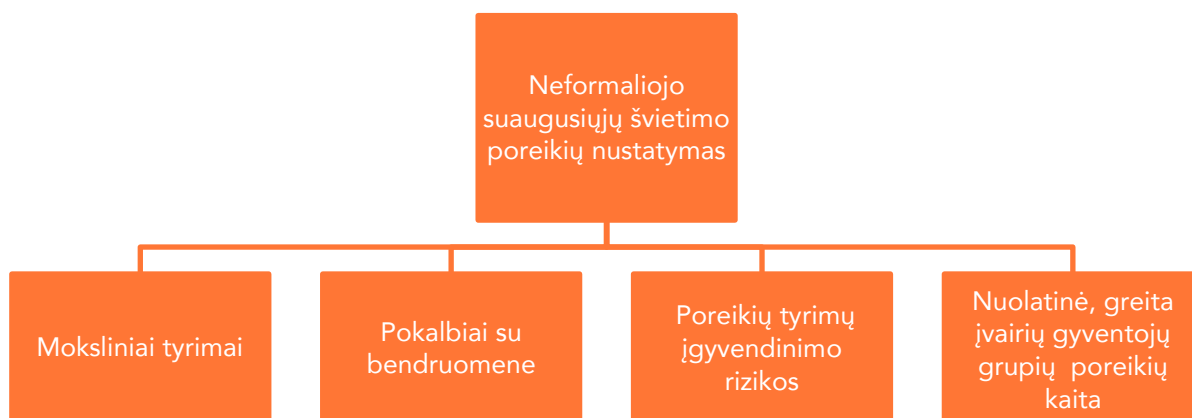
Dar kiti tyrimo dalyviai NSŠ supranta kaip administruojamų kompleksinių paslaugų savivaldybėje, sujungiant bendruomenių iniciatyvas, teikimą, tačiau „kai sėdi savo etate, nebegali kartais suprasti, ką turi daryti“. Fokus grupės dalyviai pažymėjo, kad neįmanoma koordinuoti NSŠ veiklų ar renginių, kai ši funkcija yra antraeilė, primetama šalia kito darbo, kurį privalu atlikti („Mums duotų etatą, tai aš labai žinočiau, ką daryti. Kadangi tas suaugusiųjų švietimas yra kaip primesta funkcija prie atliekamo kito darbo, tai fiziškai nėra įmanoma tai padaryti, praplėsti...“).

„Mūsų savivaldybėje visos tos grandys yra apjungtos, mes turime bendruomenes, kurios labai veikia, turime tokią kaip kompleksinių paslaugų teikimo sistemą...“

„<...> darbdaviai reikalauja darbininkų, tad ir nekurkime NSŠ ir jokių koordinatorių etatų nebekurkime... Kai sėdi savo etate, nebegali kartais suprasti, ką turi daryti.“

2.1.2. Probleminis neformaliojo suaugusiųjų švietimo poreikių nustatymas

Interviu duomenų analizė leido išskirti keturias temas, siejamas su probleminiu neformaliojo suaugusiųjų švietimo poreikių supratimu ir nustatymu atliekant tyrimus, nustatant tyrimų organizavimo rizikas, NSŠ poreikių sklaidą, skirtingų gyventojų grupių poreikių įvairovę bei jų nuolatinę kaitą (žr. 2 pav.).

2 pav. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo poreikių nustatymas

Tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad **NSŠ poreikiai yra mokslinių tyrimų ir pokalbių su bendruomenės nariais objektas**. Anot fokus grupės dalyvių, atskiros savivaldybės kviečia universitetų mokslininkus ir jų studentus padėti nustatyti NSŠ poreikius, pasitelkiama bendruomenės narių, bibliotekininkų pagalba tyrimo klausimynams vietos gyventojams platinti, siekiant išsiaiškinti konkrečios vietos bendruomenės gyventojų mokymosi poreikius, dalyvauti NSŠ poreikių tyrimo ir interviu atlikimo procesuose kviečiami seniūnai, bendruomenių pirmininkai.

„Poreikius pirmiausia reikia tirti. Na, tai pirmiausia reikia tirti. Tokį poreikių tyrimą mes esame užsakę, mums atliko universiteto mokslininkai.“

„Mes darėme elektroninę apklausą ir popierinę, mes paprašėme bibliotekų, nes prie jų ateina žmonės, galima pasodinti prie kompiuterio ir užpildyti anketą, mes X rajone surinkome virš 700 anketų, kaip X rajone nemažai tai...“

„O kalbant apie neformalųjį suaugusiųjų švietimą ir poreikius, mes atlikome ir kiekybinį, ir kokybinį tyrimą seniūnijose su bendruomenių pirmininkais, išsiaiškinti, kaip jie mato vietoje, kaip mato tą poreikį.“

Fokus grupės dalyviai mano, kad NSŠ poreikių įvardijimas yra svarbi NSŠ veiklų savivaldybėje planavimo sąlyga, tačiau vien mokslinių tyrimų rezultatų ir ataskaitų nepakanka, reikia tiesiogiai kalbėtis su vietos gyventojais. Koordinatorai rengia projektines paraiškas, todėl imasi iniciatyvos ir vyksta į bendruomenes kalbėtis ir be tarpininkų aiškintis gyventojų lūkesčių, norų ir mokymosi poreikių („vėl važiuome į bendruomenę ir kalbėjome su moterimis, ko joms reikia, ir tada darėme keitimus projekte ir kad būtų naudinga joms. Labai jau šnekėti reikia, labai“). Koordinatorai NSŠ poreikį nustato tiesioginio kontakto – bendraudami su gyventojais – metu, klausinėdami apie veiklas, kurių jie norėtų išmokti ir kurios jiems būtų naudingos.

„Dėl tų veiklų mes... šnekame su vietos gyventojais, ko reikia, kada apie verslumo ugdymą...“

„...mums reikia (poreikių tyrimo) dėl to naujo planavimo. Kita vertus, ką sugalvojame, tą ir kuriame, darome.“

„Na, vis tai, ką suaugęs žmogus nori daryti ir daro / veikia, ir yra suaugusiųjų neformalus švietimas... Bet kokia veikla, kurios aš noriu išmokti... puošti vainiką...“

Analizuojant duomenis išskirtos **NSŠ poreikių tyrimo rizikos, susijusios su tyrėjų kompetencijos stoka ir tyrimo sąnaudomis**. Kai kurie fokus grupės dalyviai pripažįsta, kad jie nėra pajėgūs išsiaiškinti gyventojų NSŠ poreikių savo regione („aš nepajėgi fiziškai apvažiuoti 25 seniūnijų, pasiprašėme studentus“), todėl poreikių tyrimui atlikti kviečiasi universiteto profesorius ir studentus. Tačiau tais atvejais, kai nepatyrę tyrėjai stokoja kompetencijos suformuluoti tinkamus klausimus ir rasti būdų išsiaiškinti gyventojų, bendruomenės pirmininkų nuostatas, susijusias su NSŠ, gyventojų poreikių nustatymas patiria nesėkmę.

„Jie parašo laišką seniūnams, bet jie atrašo po vieną sakinį, nepavyksta studentams išklausti (apie poreikius)...“

„Net tokiu tyrimu nepavyko poreikių nustatyti... Tu turi degti suaugusiųjų švietimu.“

„Aš gavau vieną svarbų atsakymą, kad tu turi degti tuo, ką darai, tu turi žinoti, ką tu nori suaugusių žmonių paklausti apie jų poreikius.“

Anot kai kurių fokus grupės dalyvių, tyrėjas turi degti suaugusiųjų švietimu ir žinoti tai, ką daro, kad galėtų iškelti gyventojų interesus ir NSŠ poreikius, susijusius su dalykų, kurių jiems reikia, mokymusi. Poreikių tyrimo įgyvendinimo riziką fokus grupės dalyviai sieja su transporto kaštais ar sąnaudomis, kurių stokojama norint pasiekti viena nuo kitos nutolusiose seniūnijose gyvenančius tyrimo dalyvius (*„pas mus yra penkios seniūnijos, yra atstumai, reikia transporto (mokymosi poreikio tyrimui atlikti“*).

Duomenų analizė taip pat išryškino, kad **sunku apčiuopti ir nustatyti skirtingų interesų grupių poreikius dėl nuolatinės ir greitos jų kaitos**. Pripažįstama, kad aktualu tyrinėti ir nustatyti gyventojų mokymosi poreikius dėl NSŠ planavimo, bet tuo pat metu tenka įvertinti poreikių tyrimui atlikti reikalingus ribotus išteklius, taip pat numatyti, kad gyventojų poreikiai nuolat ir labai greitai keičiasi (*„Ištirti yra gerai, bet jų neištirsi niekada... tu gali atlikti tyrimus, bet po pusės metų gali būti kitaip“*).

„ <...> ir tie poreikiai keičiasi su amžiumi, keičiasi su metų laikais – turi tam įtakos, jų norai keičiasi, švietimo prasme labai kinta, staigiai ir greitai, su vyresniais galima žaisti – ateis dėl sveikos gyvensenos.“

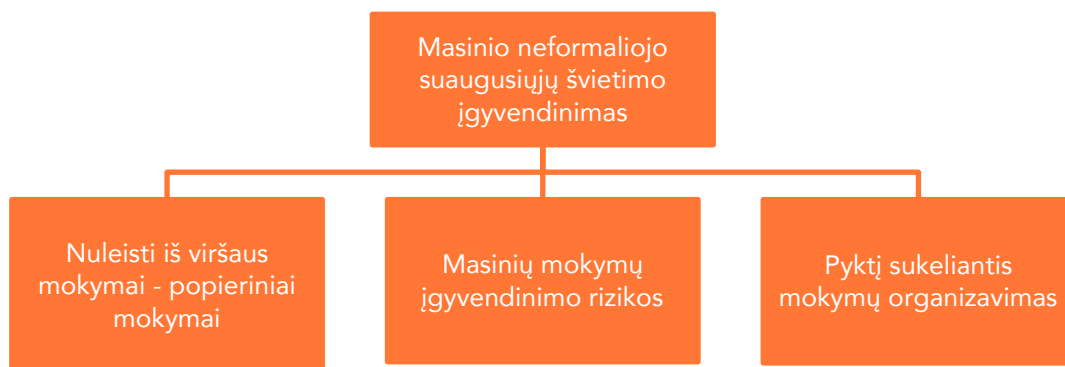
„Takoskyra, ko reikia, sunkiai apčiuopiama, ko reikia keturiasdešimtmečiams–penkiasdešimtmečiams, kažkas norės žvejoti, serialas, sveikos gyvensenos, ištirti gerai, bet neištirsime niekada... Poreikis ant tiek sunkiai apčiuopiamas...“

„<...>tarsi poreikis yra niekis iš vienos pusės, poreikiai keičiasi, reikia suprasti skirtingas įvairias grupes, skirtingus poreikius, tikslinius poreikius.“

Viena fokus grupės dalyvė sako: *„Aš gavau vieną svarbų atsakymą, kad tu <...> turi žinoti, ką tu nori suaugusių žmonių paklausti apie jų poreikius.“* NSŠ poreikiai greitai keičiasi, ir pokytis priklauso nuo įvairiausių dalykų: skirtingų amžiaus grupių interesų, pomėgių, gyvenamosios miesto ar kaimo vietovės, metų laikų. Taigi *„atliepiant interesus tų žmonių... žmonės nori labai įvairių dalykų, apimame plačius įvairius dalykus...“*

2.1.3. Masinio neformaliojo suaugusiųjų švietimo įgyvendinimo regionuose iliuzija

Analizuojant tyrimo duomenis atsiskleidžia visuotinio (masinio) neformaliojo suaugusiųjų švietimo įgyvendinimo regionuose iliuzija – mokymų planavimas „viršuje“, o įgyvendinimas „apačioje“. Realybėje masinių iš viršaus nuleistų gyventojų grupių mokymų organizavimas regionų bendruomenėse yra sudėtingas ir patiriantis rizikas (žr. 3 pav.).

3 pav. Masinio neformaliojo suaugusiųjų švietimo įgyvendinimo ribotumas

Duomenų analizė parodė, kad fokus grupės dalyviai **masinius, nuleistus iš viršaus NSŠ mokymus laiko popieriniais mokymais**. Keli fokus grupės dalyviai atskleidė ryšius su ministerijomis, kurios įgyvendino gyventojų mokymus, pasitelkdamos regionų savivaldybių koordinatorius. Viena fokus grupės dalyvė jautėsi susimovusi, kai ėmėsi iniciatyvos įgyvendinti ministerijos nuleistus mokymus savo regione, nes suprato, kad siūlomų mokymų gyventojams nereikia, kad mokymai neatliepia poreikių.

„<...> ministerijos sumąsto ir nuleidžia, ką mes turime mokyti regionuose. Situacija yra tokia, aš jau du kartus pasimoviau ant to paties... Paėmiau projektą, kaip bendruomenė gali padėti su socialine įtrauktimi, padėti kitiems integruotis į bendruomenę. Buvo psichologiniai mokymai, ir buvo šnipštas, nes bendruomenei to nereikia...“

„Darymas kažko masiško... nepasiteisina... aš nesuprantu šito... tada tokie mokymai yra popieriniai.“

„...tai kiek tokia programa turėtų trukti, jei tie patys žmonės kaskart turi susirinkt 40 val.? Ką jūs kalbate, mes žiūrime, kaip kitos savivaldybės turi programas iki 120 val., kaip ministerija sako. Parodykite man seniūniją, kuri sukviestų 25 žmones 120 val.? Ir grįžtu prie to pačio – arba tai yra trečiojo amžiaus universiteto žmonės, arba „viso gero“ – dalyviai yra popieriniai.“

Nepavykę gyventojų mokymai fokus grupės dalyvių vadinami popieriniais dėl to, kad „poreikis turi ateiti iš apačios, o ne iš ministerijų / valdininkijos viršaus... Ir tikrai taip turi būti“. Kai kurie tyrimo fokus grupės dalyviai pastebėjo, kad ilgalaikis tų pačių gyventojų grupių mokymas ir jų dalyvavimo užtikrinimas yra sudėtingas arba „popierinis“, išskyrus atvejus, kai į mokymus kviečiami trečiojo amžiaus universiteto dalyviai. Tyrimo dalyviai pastebi, kad ministerijų nuleistiems mokymams įgyvendinti kviečiami lektorai vesdami mokymus regionuose turi galimybę užsidirbti papildomai.

„...žiūrėkime į gerąją pusę, ten žmonės (lektorai) užsidirba pinigėlių, jų algos mažos, prisiduria prie algos... Atvažiavo, pamokė ministerinėje programoje...“

Išskirtos mokymų, neatliepančių vietos bendruomenės poreikių, įgyvendinimo rizikos, kurios, anot fokus grupės dalyvių, apima mokymų planavimą „viršuje“, o įgyvendinimą „apačioje“ – regionų kaimiškose bendruomenėse, kuris yra problemiškas. Tai atsitinka dėl objektyvių dalykų – mažo kaimo mokymų dalyvių skaičiaus ir mažesnių gyventojų galimybių atvykti į mokymus („Už tai, kai kalba kažkas apie masiškumą, nerealų... Seniūnijos yra atskiri kaimai, visai kitas yra transporto susisiekimas“) ir mokymus vedančių lektorių atvykimo sąnaudų („Ar lektorius važiuos? Mūsų seniūnijos nutolusios nuo X miesto, yra žiedinės seniūnijos, iki kai kurių seniūnijų yra 70 km.“).

„Man, va, tas ima pyktis, dėl planavimo „viršuje“, kurie negalvoja kartais, ką daro. Surašo kažkokius pseudoskaičius ir įsivaizduoja, kad kaime seniūnija gali surinkti didelį skaičių ir vykdyti mokymus 3 mėnesius... Parodykite man tokią savivaldybę ar seniūniją... Ar lektorius važiuos? Mūsų seniūnijos nutolusios nuo X miesto, yra žiedinės seniūnijos, iki kai kurių seniūnijų yra 70 km.“

„Už tai, kai kalba kažkas apie masiškumą, nerealų... seniūnijos yra atskiri kaimai, visai kitas yra transporto susisiekimas, taip, didesniuose miesteliuose (X seniūnijoje) kitaip, ten yra kultūros centrai, tai aplinkiniai ir suvažiuoja. Kas prieis prie tų mažųjų bendruomenių, čia yra didžiulis klausimas.“

Todėl regiono koordinatorius privalomai į mokymus kviečia socialinius darbuotojus, kurie dirba kaimiškų bendruomenių seniūnijose ir kurie tampa ministerinių mokymų pagrindiniais dalyviais („Tiesiog dvidešimt penkioms seniūnijoms tų ministerijos mokymų (socialinė įtrauktis) nereikia... daugiausia mokymuose dalyvavo socialiniai darbuotojai, kuriems ar taip, ar taip reikia...“). Tyrimo dalyviai sutartinai pripažįsta, kad NSŠ mokymų / renginių priartinimas arčiau kaimiškų bendruomenių yra problema, o mokymų

organizavimas bendruomenėse, kurios yra arčiau miesto, nėra toks komplikotas dėl lektorių pasiekiamumo ir mažesnių transporto išlaidų. Kita mokymų įgyvendinimo rizika, anot tyrimo dalyvių, yra lektorių kompetencijos palaikyti visaverčius ryšius su suaugusiais dalyviais stoka – „kartais tie mokymai, sunku pasakyti, ar dalyviai juose jaučiasi pilnaverčiai ten dalyvaudami“. Kitas dalyvių pastebėjimas, „kad padaryti vienus mokymus, kad patenkintų visų poreikius, yra rizika ir mistika“. Dalyvavimo mokymuose užtikrinimas yra rizikingas, jei ministerijų projektų mokymuose negali dalyvauti pensijinio amžiaus žmonės, nors jie ir yra imlūs mokymų temoms, ir turi laiko juose dalyvauti.

„Man buvo pikta, kai projektuose, pvz., yra rašomas tarpsnis, kada žmogus iš tikrųjų... vaikai užauginti, jie yra imlūs, visi jie negali patekti į šitą projektą, nes gi buvo taip 55–64 m., jie yra ne projektiniai, jų negalima įtraukti į mokymus.“

Koordinatoriai regionuose pyksta, kai **organizuojami masiniai mokymai neatliepia gyventojų poreikių**. Koordinatoriai ir mokymų dalyviai patiria nepasitenkinimą dėl deleguotų lektorių, kurie nėra pasiruošę dirbti su gyventojų grupėmis. Anot vienos tyrimo dalyvės, masinių mokymų regionuose organizavimas, neatliepiantis suaugusiųjų poreikių, neturėtų būtų vykdomas, jei tuos mokymus veda lektoriai teoretikai.

„<...> tik pykstu, kažkodėl... tada pasiekė mokymai, kurie mūsų žmonėms visai neįdomūs, pvz., kompiuterinis raštingumas, kai atsiunčia tokį dėstytoją, kuris yra teoretikas, aukštosios mokyklos dėstytojas, tada žmonėms nebeįdomu klausytis teorijų, tipiškas teoretikas... tada žmonės nebeis.“

„<...> mes, švietimo darbuotojai, dalyvavome 5 dienų mokymuose, aš buvau pats pikčiausias besimokantysis, koks tik gali būt... aš pykau, kaip jie nemoka dirbti su suaugusiais...“

„Ir tu neištempsi tos močiutės į kažkokius mokymus, tai kaip priartinti mokymus prie namų... Ji nesiklausys mokymų telefone ar internete, kodėl mes galvojame, kad visiems reikia, čia mūsų galvojimas... Ir tai, kad mums surinkti kad ir tuos 12 žmonių, mes turėsime padirbėti, kad žmonės ateitų...“

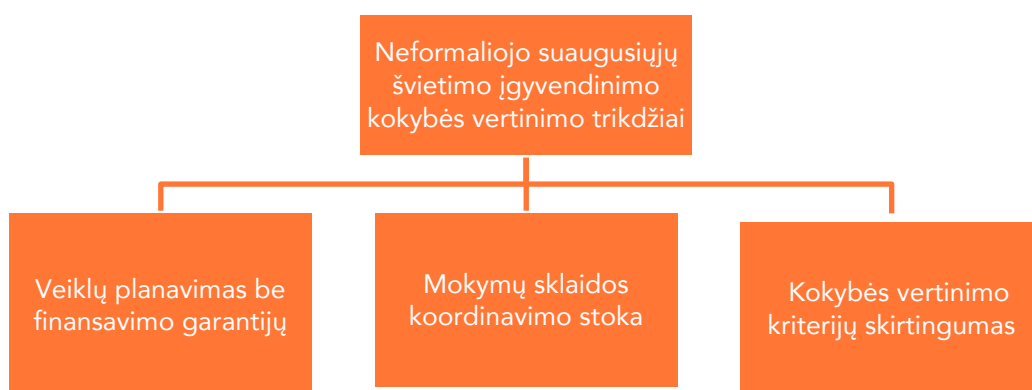
Tyrimo dalyviai jaučia nepasitenkinimą dėl abejotinos mokymų kokybės, lektorių negebėjimo vesti mokymus suaugusių žmonių grupėms, dėl mokymų prieinamumo kaimo žmonėms, gyventojų nenoro dalyvauti mokymuose ar jų nutraukimo. Koordinatoriams yra sunku užtikrinti mokymų dalyvių dalyvavimą mokymų cikluose. Koordinatoriai patiria pyktį ir bejėgystę, kai savivaldybės vadovų pažadai ir planai nėra pildomi, kai nepaisoma regionų

gyventojų poreikių ir „užsukami“ Europos Sąjungos finansuojami masiniai NSŠ mokymai, kurių įgyvendinimo iššūkiai menkai rūpi ministerijų valdininkams („Suprantate, ministerijoje sako, taigi viskas yra, o tu jautiesi toks durnas...“)

„<...> tik pykstu, kažkodėl... Mes šnekame šnekame, daug metų šnekame apie regionus, niekas negirdi, ko reikia regionams... Ir vėl užsisuks naujas Europos Sąjungos finansavimo laikotarpis, ir vėl bus lygiai tas pats su masiniais mokymais... Tokio tęstinumo kažkokio... jo nėra.“

2.1.4. Problemiškas neformaliojo suaugusiųjų švietimo įgyvendinimo kokybės vertinimas

Tyrimo interviu duomenų analizė leido suformuluoti tris sritis, kurios siejamos su problemišku neformaliojo suaugusiųjų švietimo įgyvendinimo šalies regionuose kokybės vertinimu: 1) veiklų planavimas be finansavimo garantijos, 2) mokymų gyventojams sklaidos koordinavimo stoka, 3) kokybės vertinimo įgyvendinimo neapibrėžtumas (žr. 4 pav.).

4 pav. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įgyvendinimo kokybės vertinimo trikdžiai

Kokybinio tyrimo interviu duomenų analizė atskleidė, kad **NSŠ veiklų savivaldybėse planavimas yra be finansavimo garantijų**. Skirtingose savivaldybėse NSŠ veiklų kasmetinis planavimas vyksta skirtingai, pvz., vienoje savivaldybėse skiriama lėšų gyventojų mokymams, o kitose neskiriama, t. y. planuojamos veiklos be finansavimo garantijų.

„Čia su tais planavimais šiandien kažkas labai gerai pasakė, kad formaliai padarė, bet jeigu planas patvirtinamas be pinigų, tai jau čia juokinga, arba ten įdeda 2 tūkst. kokiam

neformaliojo švietimo programų konkursui. O mokymosi visą savaitę, kur mes vykdome, tai kaip tu padarysi be pinigų. Nieko tu be pinigų nepadarysi.”

„Yra labai skirtingų savivaldybių – yra kurios po 17 tūkst. prisiplanavusios, yra kurios iš viso nieko negauna, o planą reikia padaryti, patvirtina planus be pinigų...”

„O dabar kaip yra daromas planas, ar žinote, tai mokymų savaitė? Tai paskambina paslaugų teikėjams: „ką tu darai, ką tu darai“, sudeda, jie daro, sudeda, sudeda iš visų partnerių sudeda...”

Fokus grupės dalyviai pastebėjo, kad kasmet jie teikia NSŠ renginių / priemonių planus savivaldybėms, rašo projektus ir teikia paraiškas, tačiau jų finansavimas neturi stabilių garantijų („rašome ir rašome projektus, tai pamatėme, kad mūsų neįtraukia kaip galimų pareiškėjų, į savivaldybines biudžetines įstaigas numetė, tada pradėjome per NVO, tada atsirado problema įdarbinti žmones, ir tada, kai tos lėšos mūsų nebepasiekė ir...“). Tai reiškia, kad NSŠ renginių įgyvendinimas atskirose regionų savivaldybėse vyksta fragmentiškai, priklausomai nuo gauto / negauto finansavimo, nesant stabilumo ir tęstinumo, surenkant atskirų ne savivaldybės pavaldumo paslaugų teikėjų vykdomus mokymus (pvz., NSŠ mokymų savaitė). Savivaldybėse NSŠ planas yra rengiamas surašant paslaugų teikėjų – partnerių – numatomus įgyvendinti renginius, kurių finansavimas yra ne savivaldybės, o kitų paslaugų teikėjų rūpestis.

Interviu duomenų analizė atskleidė **sklaidos apie NSŠ mokymus regionuose koordinavimo stoka**, kurią lemia organizaciniai ir informacijos koordinavimo trikdžiai atskirose regionų savivaldybėse. Fokus grupės dalyviai pastebėjo, kad stokojama koncentruotos informacijos gyventojams sklaidos apie vykdomas ir planuojamas NSŠ veiklas, paslaugų teikėjus miestuose, bendros atskiro miesto informacijos internete ir kitose gyventojų susibūrimo vietose (bažnyčioje, bibliotekoje).

„Dabar mes sakome, žmogus nori... gruodžio mėnuo, noriu mokytis, kur man dabar X mieste rasti informaciją, kur būtų paskelbta apie tai, kur kas vyksta... tokio bendro, kur kas vyksta, nėra...ten, kas vyksta ten, tai kur man ieškoti... Taigi kiekvienas savo sultyse verda, kažko bendro nėra.”

„Mes dedame švietimo, kultūros darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo informaciją, bet kad būtų vien neformaliam švietimui sklaida tinklapyje – nėra, ten, pvz., kur vyksta keramikos užsiėmimai, paskaitos kažkokios, tai visa informacija ir turėtų kabėti, visur – kad ir bažnyčioje. Jei tik į internetą įdėsi, tai čia nesuveiks.”

Fokus grupės dalyviai taip pat pažymėjo, kad nesant atsakingo etatinio koordinatoriaus savivaldybėje nėra kam rinkti, kaupti, skleisti, administruoti gyventojams ir NSŠ paslaugų teikėjams skirtos informacijos. Tada nutinka, kai „X rajone NSŠ, mano akimis, jis vyksta, tik kad kiekvienoje atskiroje institucijoje, be to tokio apsijungimo“. Kiti tyrimo dalyviai savo miestuose pastebėjo tam tikrą NSŠ paslaugas teikiančių organizacijų izoliaciją („kiekvienas savo sultyse verda, kažko bendro nėra“) ir konkurenciją, nors X mieste vieni kitus pažįsta. Anot fokus grupės dalyvių, savivaldybės reikalauja NSŠ paslaugų teikėjų rodiklių ir atskaitomybės, bet nesirūpina jų sutelkimu, siekdami efektyviai ir racionaliai naudoti organizacinius išteklius.

„Ir čia girdžiu, visur savivaldybių politika reikalauja rodiklių, institucijų atsiskaitomybės, jei gali padaryti kalėdinį vakarėlį kartu, ne, bet atskirai, tada kyla žmonių pritraukimo problema, organizaciniai ištekliai.“

„Pvz., Sveikatos biuras daro renginį <...> tai kodėl Sveikatos biuras neskambina trečiojo amžiaus universitetui ir nesako... Nors iš principo mes visi tokie, aš gal pats... tokia tarsi konkurencija.“

NSŠ veiklų įgyvendinimo kokybės vertinimas atskirose savivaldybėse yra skirtingas.

Pasak fokus grupės dalyvių, mokymų vertinimo reikalauja institucijos ar fondai, kurie skiria finansavimą ir nurodo kokybės vertinimo kriterijus, taip pat reikalauja mokymų įgyvendinimo ataskaitos. Mokymų įgyvendinimo kokybės vertinimo klausimas neatsiejamas nuo mokymus finansuojančios institucijos, kitaip tariant, skiriant finansavimą mokymų įgyvendinimui, reikalaujama ir kokybės vertinimo ataskaitų.

„Bet kas mane galės klausti apie kokybę, o kam to reikės? Vėlgi tiems, kas pinigų duoda. Man pati problema iškilo, kai mes parengėme, skambina man iš savivaldybės ir klausia, kaip Jūs užtikrinsite NSŠ programų kokybę? Tai aš savo mokymų pabaigoje rašau ataskaitą.“

Manoma, kad turėtų būti apibrėžti NSŠ programų įgyvendinimo kokybės kriterijai, kurie būtų universalūs ir galiotų visose savivaldybėse. Savivaldybė turėtų priimti sprendimą dėl suplanuotų NSŠ programų / veiklų finansavimo, įgyvendinimo ir kokybės vertinimo, juolab kad NSŠ įstatyme yra nurodyta užtikrinti vykdomų programų / mokymų kokybę.

„...žinot, pirmiausia apie kokybę gali šnekėti ir jos reikalauti, kada tu jam moki pinigus, atlygį. Tada gali būti planavimas, kokybės kriterijų nustatymas...“

„Kažkas turi pasakyti, kas yra NSS programų kokybė, ne aš turiu tai daryti, vienoje savivaldybėje ar kitoje savivaldybėje tokie pat kriterijai ... kaip savivaldybė turi nuspręsti, ši programa kokybiška, o ta ne...“

„...jei pasiimtume įstatymą, ten yra parašyta, turime užtikrinti NSS programų kokybę, aš įsivaizduoju, kad kokybės kriterijai turi būti universalūs.“

Savivaldybės atlieka mokymų įgyvendinimo kokybės stebėseną minimaliomis sąnaudomis, taikydamos kiekybinius objektyvius rodiklius, rinkdamos duomenis apie dalyvių skaičių, amžių, lytį.

„Jie tą stebėseną vykdydys, pvz., savivaldybė, tai ji ką sakys, kiek dalyvavo, kokie finansai, amžius, lyčių paklaus, jei reikės lyčių lygybės institutui, tai bus kiekybinis kokybės vertinimas.“

Fokus grupės dalyviai mano, kad svarbus subjektyvusis kokybės vertinimo įgyvendinimas kartu su mokymų dalyviais, užduodant jiems klausimus ir kartu reflektuojant (O ką reiškia apklausa – mes susėdame ir pasišnekame apie mokymus, mėgstam pareflektuoti... taip taip... Praėjo jau dvidešimt metų, matome, kad kokybė suaugusiųjų švietime... patiko arba nepatiko... buvo smagu, linksma, gera, jauku...)

Dar kiti tyrimo dalyviai mano, kad mokymų kokybė užtikrinama tada, kai dalyviai ir jų organizatoriai bei lektorius žino susitikimo / mokymo tikslus. Koordinatoriai linkę manyti, kad pirmiausia už NSS mokymų kokybę yra atsakingas paslaugų teikėjas.

„Mes įpratę, kad yra tik objektyvūs kokybės matavimo skaičiai. Ne. Kai ateinu dirbti į auditoriją, aš klausu dalyvių, ko Jūs čia atėjote? Kokie Jūsų lūkesčiai? Aš klijuoju lapukus. Tie, kurie atėjote smagiai praleisti laiką, tą gausite, garantuoju. O sužinoti, bet jūs prašėte, kad praleisti smagiai laiką. Tai kiekvienam dalyviui turi būti atskiri kriterijai... Jei žmogus žino, ko atėjo, ir lektorius žino, koks yra poreikis, tada OK.“

„Mes ir rašome, kad už mokymų kokybę atsako teikėjas. Kaip aš galiu vertinti, biblioteka pravedė gerai mokymus ar blogai. Jei antrą kartą žmonės ateis, tai gerai.“

Kita vertus, anot vieno fokus grupės dalyvio, šalyje nėra NSS rinkos, todėl nėra garantijos nusipirkti geriausios kokybės mokymus. Pripažįstama lektorių-mokymų vedėjų kompetencija, kuri atpažįstama kaip gebėjimas vesti mokymus suaugusiųjų grupėms (... jei kokybiškai lektorius nedirbs, tai nekvies. Jei tenkina klientų poreikius, reiškia, kokybiškos paslaugos) kaip esminis kokybės garantas.

„...kadangi nėra rinkos šioje vietoje, kaip ten parduotuvių, mes negalime pasakyti, kad nusipirkome geriausios kokybės mokymus.“

„Tai mes atraskime Lietuvoje tuos žmones, įtraukime juos į sąrašą, tai ir yra kas gali garantuoti kokybę. Korifėjų ratą kokybės, jei jisai atvažiuos, tai tikrai kokybė bus... Galbūt reikalavimas, kad lektorius turėtų andragogo išsilavinimą.“

„Senjorams tai ten viskas aišku, mokais mokais mokais, jei išmoksta prancūziškai dainuoti, tai o kaip faina! Jei suaugusiųjų atsiranda, tai mokymai, jei dar patys moka pinigus už mokymus, jei kokybiškai lektorius nedirbs, tai nekvies. Jei tenkina klientų poreikius, reiškia kokybiškos paslaugos.“

Apibendrinimas

Neformaliojo suaugusiųjų švietimo (NSŠ) įgyvendinimas šalies regionuose koordinatorių yra atpažįstamas kaip sudėtingas procesas, priklausomas nuo vietos savivaldybės ir (ar) bendruomenės konteksto ir veiksmų. Koordinatoriams NSŠ įgyvendinimas suprantamas kaip suaugusiųjų mokymo(si) veiklų planavimas ir organizavimas, informavimas ir sklaida, stebėseną ir vertinimas, kokybės užtikrinimas. Minėtų veiklų vykdymas realybėje patiria sunkumų dėl NSŠ sampratų įvairovės, kai politikai, savivaldybių atstovai ir koordinatoriai, atskiros gyventojų – mokymų dalyvių – grupės remiasi skirtingomis nuostatomis ir supratimu. Politikai linkę NSŠ įgyvendinimą sieti su profesiniu švietimu – profesinių kompetencijų tobulinimu, o fokus grupės dalyviams – regionų koordinatoriams NSŠ – iš bendruomenių iniciatyvos kylančios gyventojų grupių edukacinės ir užimtumo veiklos, gyventojams – neaiškios ir ne pirmos svarbos paslaugos. NSŠ atpažįstamas koordinatorių kaip chaotiškas reiškinys, kuris tarsi pats savaime kinta keičiantis gyventojų kartai, jų poreikiams, interesams ir įgyvendinimo galimybėms. NSŠ – veiklų chaosas, kurį sunku koordinatoriams suvaldyti, priklausomas nuo nuolat besikeičiančios valdžios šalyje ir savivaldybėse priimamų sprendimų ir finansavimo garantijų.

NSŠ įgyvendinimo sudėtingumą lemia probleminis neformaliojo suaugusiųjų švietimo poreikių supratimas ir nustatymas, gyventojų mokymosi poreikių tyrimų atlikimas. Būtina NSŠ savivaldybėse kasmetinio planavimo sąlyga – suaugusiųjų mokymosi poreikių nustatymas, tačiau kviesiniams tyrėjams nepakankamai išmanant NSŠ sampratą ir stokojant gebėjimo apie tai komunikuoti su gyventojais, kyla rizika, kad gyventojų poreikių tyrimai bus atlikti nepakankamai gerai. Kitos poreikių nustatymo rizikos – gyventojų apklausos nutolusiose nuo miesto kaimiškose

bendruomenėse organizavimo problema, susijusi su pasiekiamumo (transporto) kaštais, taip pat nuolat ir greitai besikeičiantys gyventojų poreikiai, kuriuos sunku apčiuopti, nes tai priklauso nuo skirtingų suaugusiųjų amžiaus grupių ir interesų, įvairių pomėgių, gyvenamosios miesto ar kaimo vietovės, metų laiko.

Koordinatoriai masinio neformaliojo suaugusiųjų švietimo – gyventojų mokymosi – įgyvendinimo regionuose sudėtingumą sieja su tęstinių mokymų, suplanuotų „viršuje“ (ministerijoje), nuleidimu regionams įgyvendinti, neįvertinus atskiro regiono ar savivaldybės gyventojų poreikių. Patiriamos tokių mokymų organizavimo rizikos – mažas mokymų dalyvių skaičius kaimiškose bendruomenėse, sudėtingas gyventojų atvykimas į mokymus ir lektoriaus prisikvietimas į nutolusias kaimo bendruomenes. Gyventojų dalyvavimo mokymuose masiškumas yra iliuzinis arba „popierinis“, nes realybėje užtikrinti suaugusiųjų gyventojų tęstinį masinį mokymąsi yra sudėtinga, išskyrus atvejus, kai į mokymus gali būti pakviesti trečiojo amžiaus universiteto dalyviai – vyresnio amžiaus suaugusieji. Koordinatorai pyksta ir jaučiasi bejėgiai, kai savivaldybėse patvirtinti NSŠ – suaugusiųjų mokymosi – planai nėra įgyvendinami, kai nepaisoma regionų gyventojų mokymosi poreikių ir organizuojami Europos Sąjungos finansuojami masiniai mokymai, kurių įgyvendinimo iššūkiai valdininkams menkai rūpi.

Problemiškas neformaliojo suaugusiųjų švietimo įgyvendinimo šalies regionuose kokybės vertinimas siejamas su vietos savivaldybės situacija ar kontekstu, kai suaugusiųjų mokymo veiklos planuojamos be finansavimo garantijų arba gyventojų mokymui skiriami minimalūs resursai, kai pasitelkiama savanorių lektorių pagalba. Esant neapibrėžtam suaugusiųjų mokymų finansavimui, suaugusiųjų mokymų kokybės vertinimas nėra formalizuojamas, neaiškūs kokybės vertinimo kriterijai. Manoma, kad savivaldybės turėtų būti įgalintos priimti sprendimus dėl suplanuotų suaugusiųjų mokymosi programų / veiklų finansavimo, įgyvendinimo ir kokybės vertinimo, juolab kad NSŠ įstatyme yra nurodyta užtikrinti vykdomų programų / mokymų kokybę.

2. 2. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo – suaugusiųjų mokymosi įgyvendinimo perspektyva

2.2.1. Regionų koordinatoriai – neformaliojo suaugusiųjų švietimo entuziastai

Tyrimo interviu duomenų analizė leido išryškinti neformaliojo suaugusiųjų švietimo (NSŠ) koordinatorių vaidmenį bei funkcijas ir jų įgyvendinimo šalies savivaldybėse ir bendruomenėse kontekstus (žr. 5 pav.).

5 pav. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo koordinatoriaus vaidmenys

NSŠ koordinatoriaus kaip gyventojų mokymosi poreikių transliuotojo vaidmuo įgyvendinamas aiškinant savivaldybės administracijai ir vietos politikams rajono ar kaimo gyventojų norus, lūkesčius ir mokymosi poreikius, jų įgyvendinimo galimybes ir naudą gyventojams, kviečiant bendradarbiauti visas suinteresuotas puses ar atstovus.

„Mes (koordinatoriai) turėtume aiškinti ir transliuoti, ko būtent mūsų rajono gyventojams reikia, ko jie nori mokytis.“

„Organizuojame diskusijas, politikus kviečiame, atstovus...“

„Galimybių yra, tik kad su politikais ir švietimu nėra lengva, jei Jūs mūsų neįsileidžiate, tai mes (koordinatoriai) Jus kviečiame, ateikite, mes jiems papasakosime...“

Kita vertus, tyrimo dalyviai pripažįsta, kad nėra lengva palaikyti ryšį su politikais ir kalbėtis su savivaldybių atsakingais darbuotojais apie tai, kaip reikėtų vykdyti mokymus

(Mes rašome suaugusiųjų mokymosi planą, tik kad savivaldybės nenori mūsų klausyti, ką mes mokome, ir ko žmonėms reikia, mes norime mokyti žmones to, kas jiems yra naudinga, ką jie gali panaudoti čia ir dabar, ne to, ko reikės ateityje, šimtas metų jiems, neaktualu, reikia čia ir dabar, ko reikia...). Kita koordinatoriaus funkcija – burti aktyvių regiono suaugusių darbingo ir vyresnio amžiaus žmonių grupes, trečiojo amžiaus universiteto ir kitus mokymosi programų dalyvius, palaikyti su jais ryšius.

„Kas ko nepadaro, tai tada mes padarysime... skiria man, kaip koordinatoriui... mes buriame mokytojus, kultūros darbuotojus, trečio amžiaus universiteto žmones, taip pat turime mišrų kontingentą, kurie kažkur dalyvauja...“

Koordinatorius – dirigentas, priiimantis NSŠ planavimo ir mokymų įgyvendinimo lyderystę. Vienas fokus grupės dalyvis koordinatorių mato kaip dirigentą, kuris imasi lyderystės. Kita tyrimo dalyvė pritarė, kad NSŠ lyderius reikia užsiauginti, įtraukti jaunimą į kitų mokymą, kad jie mėgtų tai, ką jau šiandien daro.

„...bet etatas nieko nereiškia, priklauso nuo žmogaus... jei atsiranda, tikrai, žmogus kaip dirigentas, kaip jūs, bet jei nėra lyderių, nerasite tokio žmogaus...“

„...aš užsiauginčiau tokį žmogų (lyderį)... šalia aš turiu žmonių, kurie yra atviraime jaunimo centre, aš visus juos auginu, kad jie taptų NSŠ lyderiais, eitų į mokyklas ir mylėtų tai, ką daro...“

Koordinatorius taip pat matomas kaip patrauklios NSŠ reklamos idėjos savivaldybėje generatorius ir paslaugų teikėjų mugių iniciatorius.

„...galvoju, kodėl niekas neparašo projekto, kaip mes galėtume pareklamuoti suaugusiųjų neformalų švietimą, va, kaip dabar kalėdinės būdelės, va, galėtume tokias muges padaryti su neformaliuoju suaugusiųjų švietimu. Kiekvienoje savivaldybėje tai galima padaryti, kad galėtų žmonės matyti... kiekviename savivaldybių centre...“

Koordinatorius – žmogus, kuris rašo tarptautinius projektus, dalyvauja projektinėse veiklose ir domisi NSŠ kitose šalyse, taip pat stebi, kaip planuojamas, finansuojamas ir įgyvendinamas NSŠ skirtingose šalies savivaldybėse „pati važinėjau, žiūrėjau, kai kitos savivaldybės į planavimą buvo pakvietę, visada pažiūrėdavau, kaip kurios savivaldybės tas NSŠ planas atrodo, kiek savivaldybės skiria lėšų, ką prisiplanavę yra. Yra labai skirtingų savivaldybių, yra kurios po 17 tūkst. prisiplanavę, yra kurios iš viso nieko negauna, o planą reikia padaryti, patvirtina planus be pinigų...“).

Dar viena koordinatoriaus funkcija – patrauklių lektorių ieškojimas ir dalijimasis informacija su kitų savivaldybių koordinatoriais. Taigi koordinatorius matomas kaip žmogus entuziastas, veikiantis ne pavieniui, bet siekiantis priklausyti koordinatorių grupei ir skleisti informaciją bei ja dalytis.

„Yra šiek tiek tiesos, turėtume pagalvoti apie tokius žmones, kurie mokėtų, sugebėtų įtraukti su mokymais. Pvz., paskambinu kolegei, pasidalinu, pas mane buvo toks ir toks, fantastiški mokymai buvo, skaitė paskaitą su humoru, su viskuo, galėtų toks žmonių sambūris būti, atvažiuoti kartą per mėnesį...“

Koordinatorius – NSŠ įgyvendinimo galimybių bendruomenėje ir savivaldybėje ieškotojas. Fokus grupės dalyviai pripažįsta, kad nuoseklus dešimties metų darbas, patiriant ir priimant dalykus, kurie patinka arba nepatinka gyventojams, gali parodyti NSŠ rezultatą – didėjantį gyventojų grupių įsitraukimą į nuolatinio mokymosi ir užimtumo veiklas. Koordinatorių nuolatinis kasdienis darbas – paskaitų organizavimas, pasitelkiant universitetus ir pritraukiant jų lektorius savanorius, taip pat ieškant apmokėjimo kviestiniams lektoriams.

„...viskam reikia laiko, mes dešimt metų nuosekliai dirbome <...> kol krapštėme (rinkome) juos (gyventojus) <...> dabar turime rezultatą... Visko buvo, patinka nepatinka...“

„Mūsų miesto universitetas dirba pagal programas, mes turime 18 programų, kuriose yra pastovūs lektoriai, ir jie savanoriai (lektoriai), tų, kurių norim, tai savivaldybė šiek tiek mums skyrė lėšų...“

Ieškoma IT mokymų gyventojams organizavimo galimybių, pasitelkiant gimnazijos informacinių technologijų klases ir mokytojus. Tačiau užtikrinti mokymų dalyvių dalyvavimą nėra lengva („bet kartais sunku sukviesti žmones“), todėl vertinamas mokymų ciklų laikas, jų dažnumas dirbantiems dalyviams, taip pat gyventojų galimybės atvykti į mokymų vietas savaitgaliais. Atskirais atvejais mokymai organizuojami darbo vietose, kaip mokymai pedagogams jų mokyklose. „Suaugusiųjų švietime, jei amžiaus tarpsnis 28– 40 m., jie yra dirbantys, augina vaikus, tad geriausiu atveju savaitgalį apie mokymus, bet čia eina tik kvalifikaciniai mokymai...“

„Mūsų savivaldybėje <...> ir kai sunku į mokymus prisikviesti, kad ir tikslinę grupę, atrodo, nori, bet mokymai vyksta savaitgaliais, sugalvojome, kad mokymai suaugusiems

gali ateiti į įstaigą, pedagogams trūksta žinių, tai atvyksta į įstaigas <...> yra perkami mokymai, po truputį darome.“

„Kviečiam mokytojus lektorių, tada darom vieną kartą į mėnesį, žmonių iš kitur suvažiavimas į X miesto centrą jau yra jų pačių reikalas. Žmonių pavežėti neturime iš ko, bet tokia veikla vyksta.“

Kitais atvejais organizuojamos gyventojų mokymų grupės, kurios tampa ilgalaikės, tęstinės ir populiarios, kad net tenka ieškoti galimybių patenkinti visų norinčių dalyvauti poreikius – *„į dailės studiją jau nebetelpame, jau tris kartus į savaitę, keramika perpildyta grupėmis pilnai...“*

Kai kuriems fokus grupės dalyviams svarbus **organizacinių ryšių su trečiojo amžiaus universitetu palaikymas** ir tarpininkavimas, kuris padeda įtraukti vyresnio amžiaus žmones į trečiojo amžiaus universiteto veiklas (*„<...> mieste yra truputį paprasčiau, kai gandas nuėjo ir nebesuvaldome srautų. Pernai metais nebežinojome, ką daryti, skambina – čia apie trečią amžių kalbu dabar – jūs priimkit, vaikai jų skambina, močiutė gal nedrįsta, dėl užimtumo. Pamatėme, kad mums trūksta žmonių, kurie tą užimtumą organizuotų, taip išsigryninome, kad yra keli fakultetai, ir tada tie žmonės (trečio amžiaus) užsirašo į tuos fakultetus“*). Anot vienos tyrimo dalyvės, vyresnio amžiaus žmonių mokymosi pasirinkimo galimybės gali būti plečiamos pasitelkiant trečiojo amžiaus universitetą, kuris siūlo mokymų ir užimtumo veiklų įvairovę ir jų tęstinumą, yra lankstus dėl nario – studento – mokesčio kainos, siekia didinti mokymų vyresniems gyventojams prieinamumą.

„<...> sakome, trečio amžiaus universiteto studentai iš tiesų tampa studentais, nes čia nėra lankau nelankau <...> lankomumas, tada pažymėjimus išrašėme lankytojams, kad baigė vienų metų kursą, parašėme fakultetą. Kai jie atėjo antrais metais, jie mokėjo mažesnį nario mokesį, plusas. Jie baigė vieną programą, ir tie vadovai parašė vieną programą, kuri buvo supažindinta tų žmonių, kurie naujai ateina į tą programą, tada jie renkasi, kas jiems tinka, kas netinka.“

Organizuojamos bendros bendruomenės ir trečiojo amžiaus universiteto dalyvių edukacinės ir užimtumo veiklos, kurios pritraukia gausias norinčių dalyvauti grupes *„Darome bendrus renginius, išvažiuojamąsias edukacines keliones <...> pritraukta labai daug žmonių <...> žmonės tuose fakultetuose nebegalėjo fiziškai savanoriškai užtikrinti norinčiųjų dalyvauti poreikį.“*

Koordinatorius – NSŠ paslaugų teikėjų partnerių ieškotojas ir mokymosi bendruomenių telkėjas: nuolatinis koordinatoriaus darbas, anot fokus grupės dalyvių, yra NSŠ paslaugų teikėjų paieška siekiant patenkinti įvairių gyventojų grupių mokymosi ir užimtumo poreikius. Atrandami tokie partneriai, kurie imasi organizuoti linijinių šokių grupes, ir Visuomenės sveikatos biuras, kuris „<...>. labai gerai, nes jau taip tenkina tuos poreikius ir kokių jau dabar nori tų mokymų...“; Karininkų ramovės organizacija, kuri įtraukia į veiklas vyresnio amžiaus vyrus, taip pat mokytojų akademija – „Man labai patinka, kai kuriasi bendruomenės, kaip mokytojų akademija, kai tik kvalifikacijos mokytojai nebenori, subūrėme mokytojų akademiją ir bendruomenę šalia jų, kuriuos vieną kartą į mėnesį kvieti ir gali duoti tai, ką jie gali paimti ir panaudoti, tada jie mokosi“ ir kt.

„<...> aišku, tada atrandame partnerius – Visuomenės sveikatos biuras, duok Dieve kažkam sveikatos, jie tiek gavo pinigų, kad dabar nebežino, kur dėti, bet mes tuos pinigus priimame. Taip, labai gerai, nes jau taip tenkina tuos poreikius ir kokių jau dabar nori tų mokymų...“

„...su kareiviais pradėjome draugauti, nes ten Pajuostė, Ramovė tokia yra, vyrai pagyvenę susirenka ir jų susirenka, o čia trečio amžiaus moterų yra daug...“

Analizuojant duomenis išryškėjo koordinatoriaus kaip bendruomenių aktyvintojo ir savanorių mokytojo veiklos, kurios įgyvendinamos bendruomenėse, kurių nariai stokoja aktyvumo patys organizuoti kokias nors naudingas ar edukacines veiklas. Anot fokus grupės dalyvių, savivaldybės turėtų stebėti seniūnijų bendruomenių aktyvumą, iniciatyvas, aiškintis gyventojų poreikius ir užkurti veiklas, ieškoti savanorių ir juos mokyti, burti koordinacines grupes, dalytis informacija: „<...> savivaldybėse turėtų atsirasti apmokami etatai NSŠ, tik su šita funkcija... Ir tas žmogus darytų tą stebėjimą, poreikių rinkimą, ką mes čia dabar kalbėjome, žiūrėti, kurioje seniūnijoje bendruomenės yra aktyvios, kuriose mažiau aktyvios, kaip tenai užkurti veiklas, aktyvumą...“

„Čia ir yra koordinatorių veikla, yra begalės veiklų, kurios galėtų būti vykdomos, yra ką veikti, planavimas...“

„Vis tik reikia atkreipti dėmesį, kad tų andragoginių žinių tiems mūsų savanoriams ar kitiems labai reikia. Kažkada buvo mokymai, dabar ypatingai jų trūksta...“

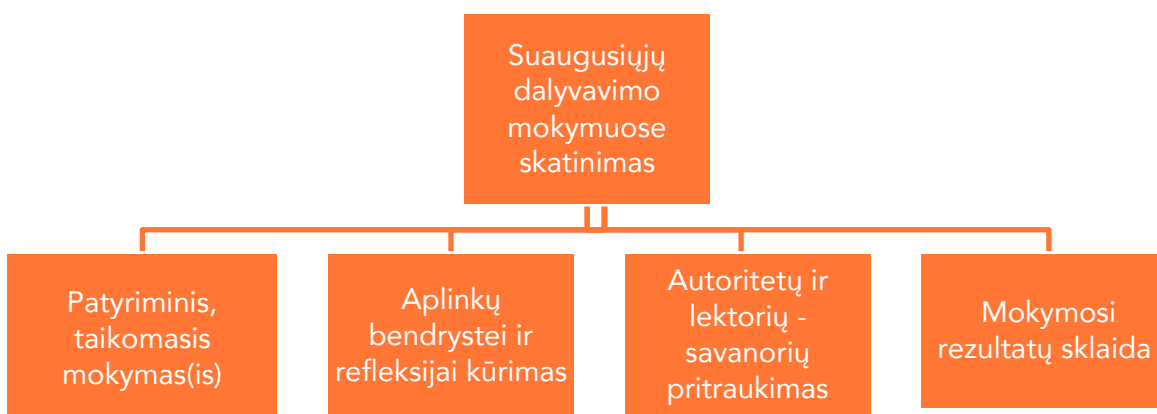
Išryškėjo dar vienas su mokymų kokybės vertinimu susijęs koordinatoriaus vaidmuo. Viena fokus grupės dalyvė išskyrė koordinatoriaus kaip atsiliepiamą iš gyventojų apie mokymų kokybę ir poreikių tenkinimą / netenkinimą priėmė funkciją. Tyrimo dalyviai

sutarė, kad yra svarbu išklausti gyventojų pastebėjimus tiesiogiai ir atsiliepiant į jų skambučius, išklausant jų pageidavimus apie mokymų kokybės išlaikymą, įvairių lektorių kvietimą prisidedant prie jų darbo apmokėjimo: „Na, žinokit, Jūs nustebtumėte, prieš tris metus, kai dariau poreikių tyrimą, senjorai sutikdavo mokėti 15 EUR už mokymus. Jie sutikdavo mokėti nurodytas sumas“. Kita fokus grupės dalyvė pritarė, kad koordinatoriui yra svarbu žinoti, ko žmonės nori, – jie nori būti išgirsti, nori prisidėti prie mokymų organizavimo, nori vadovauti ir būti pripažinti: „Aš dar noriu paantrinti, kad žmonės nori būti reikšmingi, nori vadovauti, būti pripažinti... jo jo jo...“.

„Atsiranda tada jau kitas dalykas, jei (mokymų dalyviai) nepatenkinti dėl nepatenkinto poreikio, žmonės yra tada nepatenkinti, kiek skambučių gavau. Tada tai visaip kaip apdoroji, tai va, čia vienas iš sprendimo būdų buvo, lyg tai... kaip tokį universitetinį lygmenį palaikyti... išlaikyti...“

2.2.2. Suaugusiųjų dalyvavimą mokymuose skatinančios strategijos

Tyrimo interviu duomenų analizė leido išskirti gyventojų grupių dalyvavimą neformaliojo suaugusiųjų švietimo mokymuose skatinančias strategijas, tai yra suaugusiųjų patyriminis ir praktinę taikomąją naudą turintis mokymas(is), bendrystės ir refleksijos aplinkos mokymų grupėse palaikymas, mokymosi rezultatų sklaida (žr. 6 pav.).

6 pav. Suaugusiųjų dalyvavimo mokymuose skatinimas

Suaugusiųjų **patyriminis ir praktinę taikomąją naudą turintis mokymas(is)** tyrimo dalyvių pripažįstamas kaip atveriantis gyventojų savanoriško dalyvavimo mokymuose

perspektyvą. Gyventojams patrauklūs ir perspektyvūs tokie mokymai, kurie atitinka jų poreikius ir leidžia čia ir dabar pamatyti naudą bei pritaikomumą kasdieniame gyvenime.

„Yra bendruomenių pirmininkai, seniūnaičiai, nes yra saugios kaimynystės poreikis, mes juokėmės, daug žmonių atėjo, jie buvo užsakę mokymus kaimo žmonėms apie kaminų priežiūrą ir ugnį, kuro deginimą – tai, kas tuo metu buvo aktualu žmonėms. Pasiūlė aplinkos ministerija tokį ir dalyvavo daug žmonių, mokykloje susirinko, matėsi, kad poreikis labai atitiko.“

„<...> mes pradėjome žiūrėti, kad stabiliai išlieka užsienio kalbų mokymosi poreikis – pilnos grupės visuomet, vaikai, anūkai gyvena užsieniuose, poreikis mokytis anglų kalbos aiškus.“

Fokus grupės dalyviai išskyrė mokymus, kurių įgyvendinimo tęstinės strategijos padėjo sutelkti besimokančiuosius į tikslines stabilias ir tęstines grupes ilgesniam laikui. Viena tokių grupių yra dirbančių suaugusiųjų grupė, kuriems nuolat reikia mokymų apie IT ir duomenų apsaugą, taip pat psichologijos teminiai mokymai („na, dar populiarūs psichologiniai mokymai, na, dar informacinių technologijų“), šeimų verslumą ugdančios grupės, kurios perauga į parodų ir pardavimų bei verslo organizavimą („<...> pradeda tapytojai pardavinėti savo paveikslus, tada organizuojame pamokymus apie verslumą, kaip parduoti, tada mokome, kaip susikurti svetainę, kaime yra savanorių, kai nedirba, padeda tai padaryti / pamokyti. Verslumo ugdymas yra savanorių pagalba, kultūros centre taip pat yra žmonių, kurie mezga, audžia, tada reikia mokytis, kaip papuošti, kaip parduoti...“).

„<...> mes taip pat dešimt metų turime rankdarbių, tapybos studiją, kuri yra pageidaujama, populiarī, ateina įvairių profesijų žmonės, yra dėstytojai, rengia ir įtraukia dalyvius į parodas, atidarome personalines parodas, tada į tas parodas ateina visas kaimas...“

Anot tyrimo dalyvės, jos vietos bendruomenėje yra populiarūs šokių ir dainų mokymosi grupės, taip pat sveikatingumo grupės ir grupės, kurios dalyvauja paskaitose.

„...toliau kita grupė žmonių, kurie nori šokti ir dainuoti, klausytis paskaitų, dar viena sveikatinimo grupė, tos grupės laikosi... daug įvairių grupių, čia yra neformalus suaugusiųjų švietimas. Na, daug įvairių grupių, ir jos laikosi ir maišosi...“

Kita fokus grupės dalyvė taip pat pastebėjo, kad yra svarbu pamatyti ir užtikrinti mokymų tęstinumą taikant praktinio mokymosi formas ir būdus, kurie padeda dalyviams įsitraukti į nuolatinio mokymosi procesą („Lygiai taip pat per piešimą. Pamatai, kad yra

procesas, auga mokymosi poreikis, tai pačiai tikslinei grupei pagal ankstesnį įdirbį ir besikeičiantį poreikį įgyjant vis naujų įgūdžių. Ir labai gražiai užsiaugini žmones, kurie tapo, parduoda, pakuoja, kuria internetines svetaines, mainai prasideda, mokėme net kaip patraukliai mugėje palapinę pastatyti“). Taigi mokymų dalyviams aktualu atrasti mokymosi rezultatų pritaikomumą realiame gyvenime, panaudoti mokymosi produktą kaip pragyvenimo šaltinį. „Na, eina pas mus pradedant keramikos kursais, pas mus eina pradedant... pardavėjom <...> na, kaip sakiau, svarbu daryti, mokyti tai, ką tu gali panaudoti, parduoti, keramiką, ne tik bliūdus, papuošalus...“

Tyrimo duomenų analizė atskleidžia **bendrystės ir refleksijos aplinkos suaugusiųjų mokymų grupėse kūrimo** perspektyvą. Anot fokus grupės dalyvių, vykdant suaugusiųjų švietimą labai svarbu kurti bei palaikyti žmonių bendrystę, organizuojant edukacinius renginius, mokymus, diskutuojant, reflektuojant jų pritaikomumą ar perspektyvą.

„Suaugusiųjų švietime ta bendrystė labai svarbu, kai žmonės susirenka, pati važiuoju į plenerus, vasaros susitikimus, kai būname kartu diskusijose, refleksijose, be galo daug dėmesio refleksijoms apie tai, kur tai, ką padarome, gali būti panaudota, o ne tai, kad padarome padarome ir išsiskirstome.“

Vyresniems kaip 65 metų gyventojams išėjimas iš namų į mokymus pirmiausia yra bendravimo su kitais galimybė. Kitas fokus grupės dalyvis mano, kad mokymai turi padėti, ypač vyresnio amžiaus žmonėms, saugiai jaustis ir prasmingai praleisti laiką, kartu įgyti žinių, susipažinti su kitais. „Tai va, mūsų sritis yra absoliučiai nesusijusi su kvalifikacija, mes siekiame mokymais žmogaus gyvenimo darnos, gerovės... laimės... buvo smagu, gera, sutikau malonių žmonių, gal lektorius nepatiko, bet šalia manęs sėdėjo labai puiki klausytoja...“.

„<...> pagrindinis dalykas, paantrinsiu, kad bendravimas ir išėjimas iš namų yra pagrindinis dalykas suaugusiųjų švietime, tiek žmonėms, kurie yra dar norintys – 65 ir plius <...>“

„<...> tai vienas iš prioritetų suaugusiųjų neformaliojo švietimo turėtų būti tos saugios aplinkos sukūrimas, jog jie sako, jog mes ne tik mokomės kažkokių ten dalykų, žinių įgyjame, bet ir išmokstame bendrauti su kitais žmonėmis... Tai irgi mokymasis.“

Kitas svarbus suaugusiųjų mokymąsi skatinantis aspektas – saugios bendrystės ir mokymosi vieniems iš kitų aplinkos kūrimas. Mokymuose žmonėms svarbu palaikyti jaukią emocinę aplinką. „Svarbu, kad žmonėms šiek tiek užsifikuotų, ką žmonės šneka, kad

tuose mokymuose žmonėms labai svarbu saugi emocinė aplinka, labai svarbu bendravimas, susipažinimas su naujais žmonėmis...”

Lektorių, žinomų autoritetų, ir gyventojų regionuose / kaimuose diskusijų forumai – gyventojų dalyvavimą veikianti strategija, kuri, anot tyrimo dalyvių, pasiteisina, kai žinomi šalies autoritetai atvyksta ir diskutuoja su bendruomenių gyventojais įvairiais istoriniais, kultūriniais, politiniais klausimais „<...> politiškai neangažuoti lektoriai, aš pats dalyvavau prof. Aleksandravičiaus paskaitose, atvažiuotų žmonės, kažkas galėtų finansuoti, koks fondas, atvažiuotų koks prof. Bumblauskas... taip, kaip daro su jaunimu, atvažiuoja koks Mikutavičius į mokyklas, tai mes norėtumėte tokius žmones pasikviesti į savo bendruomenes, bet jiems turėtų būti sumokėtas honoraras...“. Taigi diskusijos su žymiais žmonėmis pripažįstamos kaip patrauklus NSŠ formatas, kuris gyventojus skatina dalyvauti, kai lektorių darbą finansuoja valstybės fondas. Fokus grupės dalyvio pastebėjimu, kaimo bendruomenės norėtų atgaivinti diskusijų forumą, tačiau trūksta lėšų. „Būtų gerai, kad šita idėja būtų atgaivinta, nes žmonės mėgo lankytis žinomų žmonių paskaitose... Bet tai labai brangu.“ Pripažįstama, kad charizmatiškų, gebančių bendrauti su paskaitų, diskusijų dalyviais lektorių pritraukimas gali sąlygoti gyventojų susidomėjimą ir skatinti nuolat lankytis edukaciniuose renginiuose.

–„Ar Jūs prisimenate, kolegos, atvykstantys į vietą garsieji šviesuoliai, autoritetai (Kuolys, Valatka)? Mūsiškiai labai rinkosi... buvo prezidento Adamkaus iniciatyva labai graži, kad į regionus, kaimo bendruomenes atvyktų žinomi žmonės ir kalbėtusi, diskutuotų su žmonėmis.“

„Buvo graži idėja, atvyksta profesoriai, įdomu paklaudyti, skaitė istorines paskaitas, gerai, kad valstybė tai finansuotų valstybės mastu, nes kainuoja. <...> yra dar vienas dalykas, kad koks ten bebūtų lektorius, jis gali turėti krūvą bagažo, teorijų, praktinių žinių, bet jeigu jei neturės charizmos, gebėjimo bendrauti su žmonėmis, čia visiems tinka, jo žinios nieko nereiškia...“

Jaunų savanorių kaip senjorų mokytojų pritraukimo strategija pasiteisina organizuojant užsienio kalbų ir kompiuterinio raštingumo senjorams mokymus, pasitelkiant gimnazistus savanorius. Taip tenkinami norinčių mokytis vyresnio amžiaus asmenų poreikiai, nesant lėšų samdomų lektorių darbui apmokėti. Kita vertus, fokus grupės dalyvės pastebėjimu, gimnazistų įsijungimas į senjorų mokymą sukuria gražius ir neformalius santykius tarp kartų, vyresnieji jauniems žmonėms už jų pastangas atsidėkoja pačių megztomis kojineis ar kepiniais.

„Labai gera patirtis, mums tai labai pasiteisino, kadangi universitetams mes neturime lėšų, mes turime užsienio kalbų, kompiuterinio raštingumo mokymosi didelius poreikius, mes pradėjome kviesti į pagalbą gimnazistus savanoriauti. Nuostabu, tos močiutės ir kojinytės mezga tiems gimnazistams, ir kepa, tas santykis, gražus požiūris, veiksmas vyksta.“

Organizuojamas ir priešingas veiksmas, kai vyresnio amžiaus suaugusieji yra kviečiami savanoriauti ir būti stebėtojais jaunimo rengiamuose konkursuose, olimpiadose. Tada senjorai vaišinami kava ar arbata nemokamai. Vyresnio amžiaus suaugusieji yra būtent ta bendruomenės grupė, kuri mielai įsitraukia, jeigu kviečiami dalyvauti prasmingose akcijose ir palaikyti koordinatorių iniciatyvas. *„Senjorus kviečiame, kadangi turime konkursus, olimpiadas, prašome jų savanoriauti, kad būtų stebėtojais, stebi, kad nenusirašytų. Tada tie savanoriaujantys senjorai jaučiasi labai svarbūs, savanorystei skatinti susitariame su kavine, kad jie eitų savanoriauti, duodavome tokį kvituką už 2 eurus, kad miesto kavinėje pasivaišintų kava ar arbata.“*

NSŠ mokymų rezultatų sklaida – viešas pasidžiaugimas mokymosi rezultatais, siekiant bendruomenės narių suartėjimo. Pasiteisina, anot fokus grupės dalyvių, strategija, kai bendruomenės grupėms pritraukti į NSŠ edukacines ar užimtumo veiklas organizuojamas mokymosi rezultatų – produktų – viešas pristatymas, sukviečiant, pavyzdžiui, į bažnyčią ar parodą mokymosi dalyvių draugus, artimuosius, kaimynus ir kt. Dalyvė mano, kad *„labai svarbu transliuoti ir parodyti visiems, pasidžiaugti rezultatais...“*

„...aš pasakysiu, kaip mes pritraukiam. Kai mes molio dailės studiją turime, mes darome parodas visam rajone kartą metuose, o moterų dabar turime kokias 25–27, ir ateina jų sveikinti artimieji ir draugai.“

„Va, kaip ta mūsų dailės studija, parodą darėme, visą laiką bibliotekoje tai darėme, vienus metus piešėme angelus ir sugalvojome, kad bažnyčioje darysime parodą. Prieš Kalėdas, kai angelų visa bažnyčia, tai irgi labai gerai visi ėjo, gerų emocijų tokių. Pagalvoti tikrai reikia, analizuoti.“

Kitas tyrimo dalyvio pavyzdys – dailės, keramikos studijų rezultatai pristatomi įvairiose miesto ar bendruomenės viešosiose erdvėse, bibliotekose, bažnyčiose, ten, kur lankosi bendruomenės nariai ir gali pamatyti savo artimųjų ar pažįstamų darbus. Kita dalyvė pastebėjo, kad jai pasiteisina jaunų mokymosi dalyvių pritraukimas rengiant tuo pačiu metu renginius, koncertus jų vaikams. Tėvai, atvykę į vaikų koncertą, išklauso kartu ir aktualią informaciją ar paskaitą apie vaikų / paauglių auklėjimą ar kita tema.

„<...> jei nori prisikviesti dirbančius į mokymus, į kažkokį renginį – ką reikia daryti? – kviesti vaikus, ir į vaikų koncertą tai tikrai ateis, o jau po to daryk, ką jau nori su jais. Kol vaikai kažką daro, gali pravesti minipaskaitėlę, pvz., kaip susitvarkyti su paaugliu vaiku, ir man kartais džiugu, kai kultūros centrai išnaudoja šį niuansą pritraukimui žmonių.“

Koordinatoriai mano, kad **NSŠ informavimo ir sklaidos būdai**, priklausomai nuo žmonių amžiaus grupės, turi būti skirtingi. Jaunus suaugusiuosius siekiama informuoti pasitelkiant Facebook platformą, vyresniems žmonėms informacija skleidžiama savivaldybės laikraštyje, senjorams – poliklinikoje, bažnyčioje, vaistinėje. Tyrimo dalyvė mano, kad svarbu, jog informacija pasiektų tikslines grupes, pvz., senjorus, todėl reikia įvertinti, kur yra jų pagrindinės lankomos vietos ar įstaigos, ir ten skleisti informaciją apie mokymus ir užimtumo ar kitas paslaugas. *„<...> mes analizuojame, kokią tikslinę grupę norime pasiekti. Jei senjorus – kur senjorai lankosi (poliklinika, ligoninė, turgus, bažnyčia), kabiname skelbimus.“*

„<...> trečio amžiaus, jei to amžiaus – labai gerai veikia laikraštis. Laikraštis yra tai, ką jie skaito. Žinokite, veikia pasiūla poliklinikose, vaistinėse. Ne tiek turguje...“

„Jei jaunesni – facebook'as, labai labai svarbu išanalizuoti, kam ištransliuoti mokymus. Ką nori prisikviesti, žiūrėti, kur jie renkasi, ir kaip tą daryti.“

„<...> per parodas transliuojame labai dažnai, feisbuke, kas be ko... savivaldybės leidžiamas laikraštis, vietinė žiniasklaida, bet jeigu žmonės jaunesni, tai, aišku, feisbukas.“

Apibendrinimas

Neformaliojo suaugusiųjų švietimo – suaugusiųjų nuolatinio mokymosi – įgyvendinimo šalyje perspektyva, remiantis šio tyrimo duomenų analize, siejama su gera regionų koordinatorių veikla ir suaugusiųjų dalyvavimą mokymuose skatinančiomis strategijomis. Dabar ir ateityje koordinatoriai matomi kaip turintys atitinkamą išsilavinimą ir etatinį darbo krūvį darbuotojai, nepailstantys neformaliojo suaugusiųjų švietimo entuziastai, įgalinti atlikti savo vaidmenis – idėjų generatorių ir paslaugų teikėjų, mugių, projektinių veiklų iniciatorių ir įgyvendintojų, planuojančių NSŠ veiklas ir stebėtojų jų įgyvendinimą, taip pat ieškančių lektorių suaugusiųjų mokymams vesti, siekiančių priklausyti koordinatorių grupei, skleisti informaciją ir ja dalytis. *Mokymų įgyvendinimo galimybių bendruomenėse ieškotojo vaidmuo* – mokymų organizavimas, pasitelkiant

miesto universitetų lektorius savanorius, vietos mokyklų mokytojus savanorius ir gimnazistus, taip pat mokymų organizavimas, įvertinus palankias dalyvavimui aplinkybes, pritaikytas dirbančių suaugusiųjų ir vyresnio amžiaus žmonių grupėms. *Organizacinių ryšių su trečiojo amžiaus universitetu palaikytojas* – siekiantis išplėsti suaugusiųjų mokymų ir užimtumo veiklų įvairovę ir tęstinumą, bendradarbiauti buriant bendruomenės ir trečiojo amžiaus universiteto dalyvių grupes, pritraukti norinčius mokytis ir dalyvauti bendruose renginiuose. *Mokymosi bendruomenių telkėjas* – ieškantis vietos NSŠ paslaugų teikėjų ir juos buriantis, siekiantis patenkinti įvairių gyventojų grupių mokymosi ir užimtumo poreikius, skatinantis ir aktyvinantis bendruomenės įgyvendinti naudingas edukacines veiklas. *Mokymų kokybės vertinimo įgyvendintojas* – išklausančias gyventojų pastebėjimus apie mokymų kokybę tiesiogiai ir atsiliepiantis į jų pageidavimus, organizuojantis mokymų dalyvių refleksijas ir pripažįstantis dalyvių nuomonę.

Išryškintos suaugusiųjų dalyvavimą mokymuose skatinančios strategijos, padedančios patenkinti suaugusiųjų mokymosi poreikius, burti, išlaikyti ir plėsti besimokančiųjų grupes ir tęstinį mokymąsi. *Patyriminis ir praktinę taikomąją naudą turintis mokymas(is)* patenkina suaugusiųjų mokymosi poreikį, susijusį su naudos bei pritaikomumo kasdieniame gyvenime čia ir dabar suvokimu (informacinių technologijų, psichologijos, kaminų priežiūros, rankdarbių, papuošalų, keramikos, tapybos, šokių, užsienio kalbų, verslumo ugdymo) mokymai pritraukia gausias dalyvių grupes, kai mokymosi rezultatai – produkcija, panaudojama ir kaip pragyvenimo šaltinis, kaip inspiracija tęstiniam mokymuisi, kuriant šeimos verslą ar kitą individualią veiklą. *Bendrystės ir refleksijos aplinkos mokymų grupėse kūrimas* padeda saugiai jaustis ir prasmingai praleisti laiką žmonių grupėje, kartu įgyti žinių, susipažinti su kitais ir mokytis vieniems iš kitų. *Lektorių, žinomų autoritetų, pritraukimas* ir diskusijų forumų su regiono / kaimo gyventojais organizavimas pritraukia gausias žmonių grupes. Tai išbandyta ir pasiteisinusi strategija, kai politiškai neangažuoti žymūs žmonės diskutuoja ir veda paskaitas įvairiomis istorijos, kultūros ar kitomis temomis. *Jaunų savanorių kaip senjorų mokytojų pritraukimo strategija* pasiteisina organizuojant užsienio kalbų ir kompiuterinio raštingumo senjorams mokymus ir kuria gražius ir neformalius santykius tarp kartų. *NSŠ mokymų rezultatų sklaida* – viešas pasidžiaugimas mokymosi rezultatais, siekiant bendruomenės narių suartėjimo, organizuojant mokymosi rezultatų, produktų demonstravimą vietos bendruomenei, draugams, kaimynams, artimiesiems, taip skatinant suaugusiuosius prisijungti prie

besimokančiųjų grupių. Pasirenkami mokymų sklaidos būdai, įvertinant suaugusiųjų amžiaus grupes ir skelbiant informaciją tiesiogiai ar kitais prieinamaisiais būdais (elektroninėje erdvėje, socialiniuose tinkluose, bažnyčioje, poliklinikoje, bibliotekoje, vietos laikraštyje).

Išvados

Kokybinio tyrimo duomenų analizė atskleidė neformaliojo suaugusiųjų švietimo poreikių supratimo skirtingumą ir jų tenkinimo sudėtingumą. Vienais atvejais neformaliojo suaugusiųjų švietimo poreikiai siejami su vietos bendruomenėse kylančiais mokymosi norais, pageidavimais ir iniciatyvomis, kurie fiksuojami taikant poreikių tyrimų, duomenų rinkimo instrumentus, kitais atvejais tai nuolat ir greitai kintantys, įvairūs ir sunkiai apčiuopiami bei nustatomi suaugusiųjų grupių norai, interesai, kurie priklauso nuo skirtingo amžiaus ir pomėgių, lyties, metų laiko. Dar kitu atveju neformaliojo suaugusiųjų švietimo poreikiai – tai šalies politikų strateginėse programose apibrėžti ir numatyti įgyvendinti dirbančių gyventojų profesinio mokymo ar kvalifikacijos kėlimo interesai.

Neformaliojo suaugusiųjų švietimo poreikių tenkinimas – dalyvaujančių darbo rinkoje suaugusių ir vyresnio amžiaus žmonių – senjorų – mokymo įgyvendinimas, kuris vykdomas kaip darbuotojų kvalifikacijos kėlimas, gyventojų verslumo ugdymas, bendruomenės telkiantis mokymas, studijavimas trečiojo amžiaus universitete, neformalių organizuotų gyventojų grupių edukacinės laisvalaikio bei užimtumo veiklos.

Neformaliojo suaugusiųjų švietimo prieinamumas įvairioms regionų gyventojų grupėms yra skirtingas, jis priklauso nuo politinių šalies, miesto ir regiono savivaldybių sprendimų, susijusių su NSŠ programų finansavimu ir įgyvendinimu, NSŠ paslaugų teikėjų įvairove ir pasiūla, tenkinančia skirtingus suaugusiųjų grupių mokymosi poreikius. NSŠ prieinamumas, kaip šalies gyventojų gerovę gerinanti sąlyga, yra netolygus skirtinguose regionų miestuose ir kaimiškose bendruomenėse, neapibrėžtas finansavimo ir programų įgyvendinimo koordinavimo garantijomis. Kai kuriose savivaldybėse nėra užtikrinamas suplanuotų NSŠ veiklų finansavimas, nėra etatinės koordinatoriaus pareigybės arba NSŠ funkcija yra antraeilė, papildoma kažkurio savivaldybės pavaldumo institucijos švietimo darbuotojo funkcija. NSŠ įgyvendinimas yra chaotiškas, fragmentiškas ir momentinis, vykdamas ministerijų „nuleistus“ ES fondų finansuojamus NSŠ projektus. Atskirų miestų savivaldybėse NSŠ paslaugų gyventojų grupėms prieinamumą siekiama gerinti pasitelkiant įvairius regiono paslaugų teikėjus (trečiojo amžiaus universitetus, visuomenines organizacijas ir klubus, profesines akademijas ir bendrijas, NVO ir kt.), etatinius savivaldybių koordinatorius, savanoriškas bendruomenės narių iniciatyvas planuojant, rengiant ir įgyvendinant nacionalinius ir tarptautinius NSŠ projektus.

Neformaliojo suaugusiųjų švietimo prieinamumo įvairioms gyventojų grupėms didinimas siejamas su savivaldybių koordinatorių įgalinimu atlikti *suaugusiųjų mokymosi poreikių transliuotojo, mokymų planavimo ir įgyvendinimo lyderio, mokymų įgyvendinimo galimybių bendruomenėse ieškotojo, organizacinių ryšių su trečiojo amžiaus universitetais palaikytojo, mokymosi bendruomenių telkėjo, mokymų kokybės vertinimo įgyvendintojo vaidmenis.*

Pripažįstamas NSŠ mokymų programų kokybės vertinimo aktualumas, tačiau tai įgyvendinti realybėje yra problemiška tais atvejais, kai NSŠ programa įgyvendinama be finansavimo garantijų ar sutelkiant minimalius finansavimo išteklius, savanoriškais bendruomenės narių pastangomis. Mokymų kokybės vertinimas siejamas su mokymosi dalyvių poreikių atliepimu ir jų dalyvavimu vertinant NSŠ renginių ar mokymo paslaugų kokybę, mokymosi rezultatų naudingumą ir pritaikomumą realiaame žmonių gyvenime, bendrystės mokantis palaikymą. Mokymosi kokybė atpažįstama, kai įvairiuose mokymuose aktyviai ir savanoriškai dalyvauja įvairios gyventojų (dirbančių ir senjorų) grupės: IT mokymai, užsienio kalbų mokymai, sveikatos stiprinimo ir psichologijos mokymai, verslumo mokymai, užimtumo ir laisvalaikio edukacinės veiklos, kai palaikomas nuolatinis ir tęstinis gyventojų mokymasis ir tokių paslaugų įvairovė.

Suaugusiųjų mokymosi kokybė siejama su mokymosi dalyvių pasitenkinimu ir besimokančiųjų savanorišką tęstinį dalyvavimą skatinančiomis strategijomis: *patyriminiu ir praktinę taikomąją naudą parodančiu mokymu(is); bendrystės ir refleksijos aplinkos mokymų grupėse kūrimu; lektorių, žinomų autoritetų, pritraukimu; jaunų savanorių lektorių kaip senjorų mokytojų pritraukimu; NSŠ mokymų rezultatų sklaida.*

Neformaliojo suaugusiųjų švietimo – gyventojų mokymosi – įgyvendinimas regionuose patiria sunkumų, kai nėra aiškos NSŠ įgyvendinimo sampratos, kai NSŠ poreikių nustatymas yra problemiškas, kai siekiama masinio gyventojų dalyvavimo NSŠ programose, ignoruojant atskiro regiono gyventojų poreikius ir įgyvendinimo kontekstą, kai neaiškūs NSŠ kokybės vertinimo kriterijai.

Rekomendacijos

Švietimo politikams

Įtraukti visas suinteresuotas šalis (ŠMSM, savivaldybių NSŠ koordinatorius, aukštąsias ir profesines mokyklas, NVO ir asociacijas, kitas organizacijas, dirbančias suaugusiųjų švietimo srityje) į aktyvų bendradarbiavimą, siekiant, kad neformalusis suaugusiųjų švietimas ir su juo susiję sprendimai būtų priimami ir įgyvendinami bendromis pastangomis.

Užtikrinti nuoseklią neformalųjį suaugusiųjų švietimą koordinuojančių institucijų partnerystę su savivaldybių NSŠ koordinatoriais. Įtraukti savivaldybių NSŠ koordinatorius į Europos Sąjungos fondų ir šalies biudžeto lėšomis finansuojamų suaugusiųjų švietimo projektų planavimą ir įgyvendinimą, siekiant atliepti regionų suaugusiųjų mokymosi poreikius ir užtikrinti NSŠ projektų kokybę.

Savivaldybių politikams

Inicijuoti suaugusiųjų mokymosi poreikių tyrimų metodikos (instrumento) sukūrimą ir įgalinti NSŠ koordinatorius savivaldybėse organizuoti gyventojų apklausas, siekiant nustatyti atskirų gyventojų grupių ar (ir) bendruomenių mokymosi poreikius. Tyrimų rezultatų analizė pagrįstą tikslingą NSŠ politikos ir veiklų bei resursų planavimą regionuose, siekiant užtikrinti NSŠ efektyvumą ir tikslingą nuolatinio suaugusiųjų mokymosi plėtrą.

Parengti rekomendacines NSŠ programų kokybės gaires, kurios skatintų platesnį NSŠ vykdymą, taip pat NSŠ vykdančių organizacijų tobulėjimą ir vykdomų programų įgyvendinimo kokybę. Bendradarbiaujant su savivaldybių NSŠ koordinatoriais į šį procesą įtraukti organizacijas, dirbančias suaugusiųjų švietimo srityje.

Įsteigti visose savivaldybėse etatinę koordinatoriaus pareigybę (o ne tik kam nors priskirti NSŠ funkciją kaip papildomą) bei skirti tikslinį NSŠ finansavimą – tai prisidėtų prie aktyvesnio NSŠ savivaldybėse įgyvendinimo bei suplanuotų NSŠ veiklų užtikrinimo.

Santrauka

Įgyvendinant projektą „Naujoji švietimo paradigma konkurencinėmis sąlygomis“ (projekto kodas: 10.1.2-ESFA-K-917-03-0011), finansuojamą iš 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 10 prioriteto „Visuomenės poreikius atitinkantis ir pažangus viešasis valdymas“ Nr. 10.1.2-ESFA-K-917 priemonės „Visuomenės nepakantumo korupcijai didinimo ir dalyvavimo viešojo valdymo procesuose skatinimo iniciatyvos“, atliktas tyrimas „Neformaliojo švietimo įgyvendinimas šalies regionuose“.

Nagrinėjamo klausimo aspektu buvo formuluojamas probleminis klausimas – kaip šalies regionuose įgyvendinamas neformalusis suaugusiųjų švietimas?

Tyrimo objektas – neformalusis suaugusiųjų švietimas savivaldybėse.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti suaugusiųjų neformaliojo mokymosi savivaldybėse situaciją ir plėtros perspektyvas, remiantis subjektyvia atsakingų savivaldybių darbuotojų patirtimi.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti suaugusiųjų neformaliojo švietimo poreikius ir jų tenkinimą.
2. Išryškinti suaugusiųjų neformaliojo mokymosi prieinamumą.
3. Išskirti suaugusiųjų neformaliojo mokymosi programų kokybės vertinimo įgyvendinimo perspektyvą.
4. Suformuluoti neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtros rekomendacijas.

Kokybiniam tyrimui atlikti pasirinktas fokus grupės metodas. Tyrime dalyvavo 10 Lietuvos neformaliojo suaugusiųjų švietimo koordinatorių iš skirtingų Lietuvos savivaldybių. Duomenų analizei pasirinkta kokybinė turinio analizė.

Tyrimas atskleidė, jog neformaliojo suaugusiųjų švietimo (NSS) įgyvendinimas šalies regionuose koordinatorių yra atpažįstamas kaip sudėtingas procesas, priklausomas nuo vietos savivaldybės ir (ar) bendruomenės konteksto ir veiksmų. Koordinatoriams NSS įgyvendinimas suprantamas kaip suaugusiųjų mokymo(si) veiklų planavimas ir organizavimas, informavimas ir sklaida, stebėseną ir vertinimas, kokybės užtikrinimas. Minėtų veiklų vykdymas realybėje patiria sunkumų dėl NSS sampratų įvairovės, kai politikai, savivaldybių atstovai ir koordinatoriai, atskiros gyventojų – mokymų dalyvių – grupės remiasi skirtingomis nuostatomis ir supratimu. Politikai linkę NSS įgyvendinimą sieti su profesiniu švietimu – profesinių kompetencijų tobulinimu, o fokus grupės dalyviams – regionų koordinatoriams NSS – iš bendruomenių iniciatyvos kylančios gyventojų grupių

edukacinės ir užimtumo veiklos, gyventojams – neaiškios ir ne pirmosios svarbos paslaugos. NSŠ atpažįstamas koordinatorių kaip chaotiškas reiškinys, kuris tarsi pats savaime kinta keičiantis gyventojų kartai, jų poreikiams, interesams ir įgyvendinimo galimybėms. NSŠ – veiklų chaosas, kurį sunku koordinatoriams suvaldyti, priklausomas nuo nuolat besikeičiančios valdžios šalyje ir savivaldybėse sprendimų ir finansavimo garantijų.

NSŠ įgyvendinimo sudėtingumą lemia probleminis neformaliojo suaugusiųjų švietimo poreikių supratimas ir nustatymas, gyventojų mokymosi poreikių tyrimų atlikimas. Būtina NSŠ savivaldybėse kasmetinio planavimo sąlyga – suaugusiųjų mokymosi poreikių nustatymas, tačiau kviečiami tyrėjams nepakankamai išmanant NSŠ sampratą ir stokojant gebėjimo apie tai komunikuoti su gyventojais, kyla rizika, kad gyventojų poreikių tyrimai bus atlikti nepakankamai gerai. Kitos poreikių nustatymo rizikos – gyventojų apklausos nutolusiose nuo miesto kaimiškose bendruomenėse organizavimo problema, susijusi su pasiekiamumo (transporto) kaštais, taip pat nuolat ir greitai besikeičiantys gyventojų poreikiai, kuriuos sunku apčiuopti, nes tai priklauso nuo skirtingų suaugusiųjų amžiaus grupių ir interesų, įvairių pomėgių, gyvenamosios miesto ar kaimo vietovės, metų laiko.

Koordinatoriai masinio neformaliojo suaugusiųjų švietimo – gyventojų mokymosi – įgyvendinimo regionuose sudėtingumą sieja su tęstinių mokymų, suplanuotų „viršuje“ (ministerijoje), nuleidimu regionams įgyvendinti, neįvertinus atskiro regiono ar savivaldybės gyventojų poreikių. Patiriamos tokių mokymų organizavimo rizikos – mažas mokymų dalyvių skaičius kaimiškose bendruomenėse, sudėtingas gyventojų atvykimas į mokymus ir lektoriaus prisikvietimas į nutolusias kaimo bendruomenes. Gyventojų dalyvavimo mokymuose masiškumas yra iliuzinis arba „popierinis“, nes realybėje užtikrinti suaugusiųjų gyventojų tęstinį masinį mokymąsi yra sudėtinga, išskyrus atvejus, kai į mokymus gali būti pakviesti trečiojo amžiaus universiteto dalyviai – vyresnio amžiaus suaugusieji. Koordinatorai pyksta ir jaučiasi bejėgiai, kai savivaldybėse patvirtinti NSŠ – suaugusiųjų mokymosi – planai nėra įgyvendinami, kai nepaisoma regionų gyventojų mokymosi poreikių ir organizuojami Europos Sąjungos finansuojami masiniai mokymai, kurių įgyvendinimo iššūkiai valdininkams menkai rūpi.

Problemiškas neformaliojo suaugusiųjų švietimo įgyvendinimo šalies regionuose kokybės vertinimas siejamas su vietos savivaldybės situacija ar kontekstu, kai suaugusiųjų mokymo veiklos planuojamos be finansavimo garantijų arba gyventojų mokymui skiriami

minimalūs resursai, kai pasitelkiama savanorių lektorių pagalba. Esant neapibrėžtam suaugusiųjų mokymų finansavimui, suaugusiųjų mokymų kokybės vertinimas nėra formalizuojamas, neaiškūs kokybės vertinimo kriterijai. Manoma, kad savivaldybės turėtų būti įgalintos priimti sprendimus dėl suplanuotų suaugusiųjų mokymosi programų / veiklų finansavimo, įgyvendinimo ir kokybės vertinimo, juolab kad NSŠ įstatyme yra nurodyta užtikrinti vykdomų programų / mokymų kokybę.

Neformaliojo suaugusiųjų švietimo – suaugusiųjų nuolatinio mokymosi – įgyvendinimo šalyje perspektyva, remiantis šio tyrimo duomenų analize, siejama su gera regionų koordinatorių veikla ir suaugusiųjų dalyvavimą mokymuose skatinančiomis strategijomis. Dabar ir ateityje koordinatoriai matomi kaip turintys atitinkamą išsilavinimą ir etatinį darbo krūvį darbuotojai, nepailstantys neformaliojo suaugusiųjų švietimo entuziastai, įgalinti atlikti savo vaidmenis – idėjų generatorių ir paslaugų teikėjų, mugių, projektinių veiklų iniciatorių ir įgyvendintojų, planuojančių NSŠ veiklas ir stebinčių jų įgyvendinimą, taip pat ieškančių lektorių suaugusiųjų mokymams vesti, siekiančių priklausyti koordinatorių grupei, skleisti informaciją ir ja dalytis. *Mokymų įgyvendinimo galimybių bendruomenėse ieškotojo vaidmuo* – mokymų organizavimas, pasitelkiant miesto universitetų lektorius savanorius, vietos mokyklų mokytojus savanorius ir gimnazistus, taip pat mokymų organizavimas, įvertinus palankias dalyvavimui aplinkybes, pritaikytas dirbančių suaugusiųjų ir vyresnio amžiaus žmonių grupėms. *Organizacinių ryšių su trečiojo amžiaus universitetu palaikytojas* siekia išplėsti suaugusiųjų mokymų ir užimtumo veiklų įvairovę ir tęstinumą, bendradarbiauti buriant bendruomenės ir trečiojo amžiaus universiteto dalyvių grupes, pritraukti norinčius mokytis ir dalyvauti bendruose renginiuose. *Mokymosi bendruomenių telkėjas* ieško vietos NSŠ paslaugų teikėjų ir juos buriantis, siekiantis patenkinti įvairių gyventojų grupių mokymosi ir užimtumo poreikius, skatinantis ir aktyvinantis bendruomenės įgyvendinti naudingas edukacines veiklas. *Mokymų kokybės vertinimo įgyvendintojas* išklauso gyventojų pastebėjimus apie mokymų kokybę tiesiogiai ir atsiliepiantis į jų pageidavimus, organizuojantis mokymų dalyvių refleksijas ir pripažįstantis dalyvių nuomonę.

Išryškintos suaugusiųjų dalyvavimą mokymuose skatinančios strategijos, padedančios patenkinti suaugusiųjų mokymosi poreikius, burti, išlaikyti ir plėsti besimokančiųjų grupes ir tęstinį mokymąsi. *Patyriminis ir praktinę taikomąją naudą turintis mokymas(is)* patenkina suaugusiųjų mokymosi poreikį, susijusį su naudos bei pritaikomumo

kasdieniam gyvenime čia ir dabar suvokimu (informacinių technologijų, psichologijos, kaminų priežiūros, rankdarbių, papuošalų, keramikos, tapybos, šokių, užsienio kalbų, verslumo ugdymo mokymai pritraukia gausias dalyvių grupes, kai mokymosi rezultatai – produkcija – panaudojama ir kaip pragyvenimo šaltinis, kaip inspiracija tęstiniam mokymuisi, kuriant šeimos verslą ar kitą individualią veiklą. *Bendrystės ir refleksijos aplinkos mokymų grupėse kūrimas* padeda saugiai jaustis ir prasmingai praleisti laiką žmonių grupėje, kartu įgyti žinių, susipažinti su kitais ir mokytis vieniems iš kitų. *Lektorių, žinomų autoritetų, pritraukimas* ir diskusijų forumų su regiono / kaimo gyventojais organizavimas pritraukia gausias žmonių grupes. Tai išbandyta ir pasiteisinusi strategija, kai politiškai neangažuoti žymūs žmonės diskutuoja ir veda paskaitas įvairiomis istorijos, kultūros ar kitomis temomis. *Jaunų savanorių kaip senjorų mokytojų pritraukimo strategija* pasiteisina organizuojant užsienio kalbų ir kompiuterinio raštingumo senjorams mokymus ir kuria gražius ir neformalius santykius tarp kartų. *NSŠ mokymų rezultatų sklaida* – viešas pasidžiaugimas mokymosi rezultatais, siekiant bendruomenės narių suartėjimo, organizuojant mokymosi rezultatų, produktų demonstravimą vietos bendruomenei, draugams, kaimynams, artimiesiems, taip skatinant suaugusiuosius prisijungti prie besimokančiųjų grupių. Pasirenkami mokymų sklaidos būdai, įvertinant suaugusiųjų amžiaus grupes ir skelbiant informaciją tiesiogiai ar kitais prieinamaisiais būdais (elektroninėje erdvėje, socialiniuose tinkluose, bažnyčioje, poliklinikoje, bibliotekoje, vietos laikraštyje).

Kokybinio tyrimo duomenų analizė atskleidė neformaliojo suaugusiųjų švietimo poreikių supratimo skirtingumą ir jų tenkinimo sudėtingumą. Vienais atvejais neformaliojo suaugusiųjų švietimo poreikiai siejami su vietos bendruomenėse kylančiais mokymosi norais, pageidavimais ir iniciatyvomis, kurie fiksuojami taikant poreikių tyrimų, duomenų rinkimo instrumentus, kitais atvejais tai nuolat ir greitai kintantys, įvairūs ir sunkiai apčiuopiami bei nustatomi suaugusiųjų grupių norai, interesai, kurie priklauso nuo skirtingo amžiaus ir pomėgių, lyties, metų laiko. Dar kitu atveju neformaliojo suaugusiųjų švietimo poreikiai – tai šalies politikų strateginėse programose apibrėžti ir numatyti įgyvendinti dirbančių gyventojų profesinio mokymo ar kvalifikacijos kėlimo interesai.

Neformaliojo suaugusiųjų švietimo poreikių tenkinimas – dalyvaujančių darbo rinkoje suaugusių ir vyresnio amžiaus žmonių – senjorų – mokymo įgyvendinimas, kuris vykdomas kaip darbuotojų kvalifikacijos kėlimas, gyventojų verslumo ugdymas,

bendruomenės telkiantis mokymas, studijavimas trečiojo amžiaus universitete, neformalių organizuotų gyventojų grupių edukacinės laisvalaikio bei užimtumo veiklos.

Neformaliojo suaugusiųjų švietimo prieinamumas įvairioms regionų gyventojų grupėms yra skirtingas, jis priklauso nuo politinių šalies, miesto ir regiono savivaldybių sprendimų, susijusių su NSŠ programų finansavimu ir įgyvendinimu, NSŠ paslaugų teikėjų įvairove ir pasiūla, tenkinančia skirtingus suaugusiųjų grupių mokymosi poreikius. NSŠ prieinamumas, kaip šalies gyventojų gerovę gerinanti sąlyga, yra netolygus skirtinguose regionų miestuose ir kaimiškose bendruomenėse, neapibrėžtas finansavimo ir programų įgyvendinimo koordinavimo garantijomis. Kai kuriose savivaldybėse nėra užtikrinamas suplanuotų NSŠ veiklų finansavimas, nėra etatinės koordinatoriaus pareigybės arba NSŠ funkcija yra antraeilė, papildoma kažkurio savivaldybės pavaldumo institucijos švietimo darbuotojo funkcija. NSŠ įgyvendinimas yra chaotiškas, fragmentiškas ir momentinis, vykdamas ministerijų „nuleistus“ ES fondų finansuojamus NSŠ projektus. Atskirų miestų savivaldybėse NSŠ paslaugų gyventojų grupėms prieinamumą siekiama gerinti pasitelkiant įvairius regiono paslaugų teikėjus (trečiojo amžiaus universitetus, visuomenines organizacijas ir klubus, profesines akademijas ir bendrijas, NVO ir kt.), etatinius savivaldybių koordinatorius, savanoriškas bendruomenės narių iniciatyvas planuojant, rengiant ir įgyvendinant nacionalinius ir tarptautinius NSŠ projektus.

Neformaliojo suaugusiųjų švietimo prieinamumo įvairioms gyventojų grupėms didinimas siejamas su savivaldybių koordinatorių įgalinimu atlikti *suaugusiųjų mokymosi poreikių transliuotojo, mokymų planavimo ir įgyvendinimo lyderio, mokymų įgyvendinimo galimybių bendruomenėse ieškotojo, organizacinių ryšių su trečiojo amžiaus universitetais palaikytojo, mokymosi bendruomenių telkėjo, mokymų kokybės vertinimo įgyvendintojo vaidmenis.*

Pripažįstamas NSŠ mokymų programų kokybės vertinimo aktualumas, tačiau tai įgyvendinti realybėje yra problemiška tais atvejais, kai NSŠ programa įgyvendinama be finansavimo garantijų ar sutelkiant minimalius finansavimo išteklius savanoriškoms bendruomenės narių pastangomis. Mokymų kokybės vertinimas siejamas su mokymosi dalyvių poreikių atliepimu ir jų dalyvavimu vertinant NSŠ renginių ar mokymo paslaugų kokybę, mokymosi rezultatų naudingumą ir pritaikomumą realiaje žmonių gyvenime, bendrystės mokantis palaikymą. Mokymosi kokybė atpažįstama, kai įvairiuose mokymuose aktyviai ir savanoriškai dalyvauja įvairios gyventojų (dirbančių ir senjorų) grupės: IT

mokymai, užsienio kalbų mokymai, sveikatos stiprinimo ir psichologijos mokymai, verslumo mokymai, užimtumo ir laisvalaikio edukacinės veiklos, kai palaikomas nuolatinis ir tęstinis gyventojų mokymasis ir tokių paslaugų įvairovė.

Suaugusiųjų mokymosi kokybė siejama su mokymosi dalyvių pasitenkinimu ir besimokančiųjų savanorišką tęstinį dalyvavimą skatinančiomis strategijomis: *patyriminiu ir praktinę taikomąją naudą parodančiu mokymu(is); bendrystės ir refleksijos aplinkos mokymų grupėse kūrimu; lektorių, žinomų autoritetų, pritraukimu; jaunų savanorių lektorių kaip senjorų mokytojų pritraukimu; NSŠ mokymų rezultatų sklaida.*

Neformaliojo suaugusiųjų švietimo – gyventojų mokymosi – įgyvendinimas regionuose patiria sunkumų, kai nėra aiškios NSŠ įgyvendinimo sampratos, kai NSŠ poreikių nustatymas yra problemiškas, kai siekiama masinio gyventojų dalyvavimo NSŠ programose, ignoruojant atskiro regiono gyventojų poreikius ir įgyvendinimo kontekstą, kai neaiškūs NSŠ kokybės vertinimo kriterijai.

Priedas

Interviu klausimai:

SUAUGUSIŲJŲ NEFORMALIOJO MOKYMO(SI) POREIKIAI

1. Kas Jums yra suaugusiųjų neformaliojo mokymosi poreikiai? Apie ką jie?
2. Kaip Jūs identifikuojate / nustatote suaugusiųjų neformaliojo mokymosi poreikius miesto ir kaimo gyventojams?
3. Kaip sužinote, ko suaugusieji nori mokytis? Kokiomis temomis galėtumėte skirstyti suaugusiųjų mokymosi poreikius / temas ar kita?
4. Kaip atliepiate / atliepiami / tenkinami, jūsų supratimu, suaugusiųjų neformaliojo mokymosi poreikiai Jūsų regione, rajone, mieste, kaime?

PASIŪLA IR PRIEINAMUMAS

5. Kokia suaugusiųjų neformaliojo mokymosi pasiūla Jūsų mieste / savivaldybėje ir kaip Jūs informuojate / pasiekiate suaugusiuosius apie siūlomus mokymus jiems?
6. Kas prisideda prie neformaliojo mokymosi pasiūlos didinimo / įvairovės? Kaip Jūs tame dalyvaujate, t. y. kaip didinate mokymų pasiūlos įvairovę ir kas ją riboja?
7. Kokie, Jūsų manymu, egzistuoja suaugusiųjų neformaliojo mokymosi prieinamumo trikdžiai?
8. Kaip ir koks finansavimas lemia suaugusiųjų neformaliojo mokymosi prieinamumą ar daro jam įtaką?
9. Kaip bendradarbiaujate su kitomis institucijomis, organizacijomis, NVO?

MOKYMO SI PROGRAMŲ KOKYBĖ

10. Kas jums yra suaugusiųjų neformaliojo mokymosi programų kokybės vertinimas ir kaip jis įgyvendinamas realybėje? Kokie egzistuoja mokymosi programų kokybės vertinimo kriterijai ir kas programas vertina ar turėtų vertinti?
11. Kas yra suinteresuoti mokymosi programų kokybės vertinimu? Kaip galima / negalima užtikrinti mokymosi programų kokybės vertinimą / vertinimo? Kas padeda ir kas tam trukdo?
12. Kaip, Jūsų manymu, dera suaugusiųjų neformaliojo mokymosi programų kokybės vertinimas ir vertinimo formalizavimas, programų licencijavimas / registravimas?

MOKYMO SI TRIKDŽIAI

13. Kokius suaugusiųjų neformaliojo mokymosi organizavimo / įgyvendinimo trikdžius atpažįstate savo savivaldybėje (miesto ir kaimo gyventojų grupėse)?
14. Kas stabdo / trukdo gyventojų aktyvesnį dalyvavimą suaugusiųjų švietime?
15. Kaip pritraukti / įtraukti daugiau suaugusiųjų grupių į neformalųjį mokymąsi?

SVJET
NVO
TINKLAS | MO
